

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

**Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými
státy Evropské unie**

Jan Rosa

© 2022 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jan Rosa

Ekonomika a management

Název práce

Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie

Název anglicky

State debt of the Czech Republic in comparison with selected states of the European Union

Cíle práce

Hlavním cílem práce je porovnat státní dluh České republiky a vybraných států EU, podle zvolených ukazatelů.

Teoretická část zahrnuje definice základních pojmů, jevů a metodiky nutné k pochopení dané problematiky a návrh řešení, jak snížit státní dluh, případně navrhnout takové restriktce, aby míra zadlužování rostla pomaleji než HDP.

Praktická část se nejprve zabývá analýzou historicko-ekonomických událostí vybraných zemí a následně srovnáním státního dluhu České republiky a vybraných států Evropské unie, kterými jsou Portugalsko, Francie, Německo, Polsko a Řecko.

Metodika

V teoretické části je použita především deskriptivní metoda za účelem získání relevantních dat a definování pojmů dané problematiky. Dále je analyzován státní dluh ČR.

V praktické části je nejdříve použita analýza pro zhodnocení vývoje státního dluhu ve vybraných zemích za zvolené časové období a následně se aplikuje komparativní metoda ke srovnání vývoje zadlužení pomocí odborného textu, grafů a tabulek, za účelem získání kvalitních, hodnotných a objektivních dat. Dílčí výsledky jsou následně slučovány do výstupu metodou syntézy dat. Porovnávání probíhá podle počtu obyvatel a úrovně HDP. Vývoj stanovených ukazatelů je sledován za pomoci metody časových řad, aby byla zachována věcná a časová souvislost dat.

Doporučený rozsah práce

30 – 40 stran

Klíčová slova

Státní dluh, státní rozpočet, míra zadlužování, hrubý domácí produkt, státy Evropské unie, snížení státního dluhu, metoda časových řad, komparace, ekonomická situace

Doporučené zdroje informací

ČERVENKA, M. *Soustava veřejných rozpočtů*. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-11-0.

DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-075-1.

KUČEROVÁ, I. *Ekonomiky členských států Evropské unie*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0650-X.

NAHODIL, F. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-162-5.

NEUMANN, P. – ŽAMBERSKÝ, P. – JIRÁNKOVÁ, M. *Mezinárodní ekonomie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3276-3.

PEKOVÁ, J. *Veřejné finance : teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-698-1.

Předběžný termín obhajoby

2021/22 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 18. 7. 2021

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 5. 10. 2021

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 11. 03. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15.3.2022

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval doc. PhDr. Ing. Lucii Severové, Ph.D. za cenné rady a připomínky při vypracování bakalářské práce.

Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá státním dluhem České republiky, který je následně porovnáván s dluhy vybraných členských států Evropské unie. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou definovány a vysvětleny základní pojmy a objasněny jevy nutné k pochopení dluhové a fiskální problematiky, které jsou následně rozvíjeny v praktické části.

Praktická část rozpracovává historicko-ekonomické události vybraných států od roku 1920, kde je pohlíženo na vývoj nebo změny v ekonomice a politice, které měly vliv na změnu zadlužení. Následně se důkladněji věnuje období 1993-2020, ze kterého vychází komparace státního dluhu České republiky, Portugalska, Francie, Německa, Polska a Řecka. Komparace probíhá na základě zadlužení v poměru k HDP v rámci vybraných států nebo v rámci členských států Evropské unie. Na komparaci navazuje vlastní a alternativní predikce vývoje státního dluhu na další čtyři roky.

Klíčová slova: Státní dluh, státní rozpočet, míra zadlužování, hrubý domácí produkt, státy Evropské unie, snížení státního dluhu, komparace, ekonomická situace, historicko-ekonomické události, Maastrichtská konvergenční kritéria

State debt of the Czech Republic in comparison with selected states of the European Union

Abstract

The bachelor thesis deals with the state debt of the Czech Republic, which is then compared with the debts of selected member states of the European Union. It is divided into theoretical and practical part. The theoretical part defines and explains the basic concepts and clarifies the phenomena necessary to understand debt and fiscal issues, which are then developed in the practical part.

The practical part elaborates the historical and economic events of selected countries since 1920, which looks at the development or changes in the economy and politics that have affected the change in debt. Subsequently it focuses more thoroughly on the period 1993-2020, which is based on a comparison of the state debt of the Czech Republic, Portugal, France, Germany, Poland and Greece. The comparison is based on debt to GDP ratio within selected countries or within the member states of the European Union. The comparison is followed by authors and alternative predictions of the development of the state debt for the next four years.

Keywords: State debt, state budget, debt ratio, gross domestic product, European Union countries, reduction of state debt, comparison, economic situation, historical-economic events, Maastricht Convergence criteria

Obsah

1 Úvod	11
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce.....	12
2.2 Metodika.....	12
3 Teoretická východiska	14
3.1 Definování pojmu dluh.....	14
3.1.1 Státní dluh.....	14
3.1.2 Veřejný dluh	15
3.1.3 Zahraniční dluh	15
3.2 Formy státního dluhu.....	16
3.2.1 Státní pokladniční poukázky.....	16
3.2.2 Střednědobé a dlouhodobé kupónové dluhopisy	16
3.2.3 Spořicí státní dluhopisy	17
3.2.4 Půjčky a úvěry od EIB a CEB	17
3.3 Příčiny vzniku státního dluhu	17
3.3.1 Pasivní příčiny	18
3.3.2 Aktivní příčiny	18
3.3.3 Dluhová krize a spirála.....	19
3.4 Důsledky existence státního dluhu	19
3.4.1 Rozpočtové	19
3.4.2 Redistribuční	19
3.4.3 Destabilizační.....	20
3.4.4 Makroekonomické	20
3.5 Metodika vykazování státního deficitu	21
3.5.1 GFS 1986.....	21
3.5.2 ESA 95	21
3.5.3 Maastrichtská konvergenční kritéria	23
3.6 Plán správy a financování státního dluhu na rok 2021.....	23
3.6.1 Ratingové hodnocení.....	24
3.6.2 Strategie financování.....	24
3.7 Státní rozpočet	25
3.7.1 Příjmy	25
3.7.2 Výdaje	26
3.8 Možnosti řešení státního dluhu	27
3.8.1 Rozpočtové řešení	27
3.8.2 Prodej státního majetku	29

3.8.3	Emisní financování	29
3.8.4	Administrativní řešení.....	30
3.8.5	Mimořádná kapitálová dávka	30
3.8.6	Dluhová brzda	30
4	Vlastní práce.....	31
4.1	Vývoj státního dluhu od roku 1920 do současnosti.....	31
4.1.1	Česká republika	31
4.1.2	Portugalsko.....	39
4.1.3	Francie.....	41
4.1.4	Německo	46
4.1.5	Polsko.....	51
4.1.6	Řecko	54
4.2	Porovnání státního dluhu ČR s vybranými státy EU	57
4.3	Predikce vývoje státního dluhu.....	60
4.3.1	Česká republika	60
4.3.2	Portugalsko.....	62
4.3.3	Francie.....	63
4.3.4	Německo	64
4.3.5	Polsko.....	65
4.3.6	Řecko	66
5	Výsledky a diskuze	67
6	Závěr	68
7	Seznam použitých zdrojů	69
7.1	Literární zdroje	69
7.2	Elektronické zdroje	70
8	Seznam grafů a tabulek.....	75
8.1	Seznam grafů	75
8.2	Seznam tabulek.....	75

1 Úvod

Evropská unie stojí na prahu zásadního rozhodnutí, které ovlivní její postavení ve světovém uspořádání 21. století. Česká republika nepatří mezi nejzadluženější členské země, ale nezodpovědná fiskální politika prostupuje skrz drtivou většinu států. Výše a rychlost růstu zadlužení je v rámci celé unie alarmující, ale dokonale reflektuje politiku Evropské unie, která se místo racionality rozhodla vsadit na ideologii. Kombinace vysokého zadlužení, zvyšujících se nákladů na zbrojení, radikální zelené politiky a strukturálního problému stárnutí populace povede k chudnutí evropského kontinentu.

Bakalářská práce se zaměřuje pouze na problém zadlužení, který je spjat se špatnou fiskální politikou některých vlád. Rozpočtová politika musí být nastavena tak, aby vedla ke snížení státního dluhu, ale na druhou stranu je nutné pohlížet na ekonomickou situaci. Podle některých teorií může mít bezhlavé snižování státního dluhu negativní účinky na ekonomiku státu a v případě ekonomické krize může způsobit velké problémy. V některých případech může dojít ke snížení státního dluhu na úkor ekonomického růstu. Zadlužení se v nominální hodnotě sníží, ale v poměru k HDP stoupne.

V teoretické části jsou definovány základní pojmy a definice spjaté se státním dluhem, které jsou nezbytné k pochopení problematiky. Následné příčiny spolu s důsledky popisují důvody vzniku dluhů a s tím spjaté negativní důsledky, které se mohou negativně projevit na kondici ekonomické situací země. Práce rovněž obsahuje způsoby vykazování státního dluhu a rozbor státního rozpočtu. Teoretická část je následně uzavřena návrhem několika řešení na snížení zadlužení.

Rozbor událostí v praktické části práce od roku 1920 zhodnocuje ekonomicko-historický stav a vývoj zvolených států, které měly výrazný vliv na stav jejich ekonomik anebo vedly ke změnám zadlužení. Následná komparace za pomoci využití statistických údajů zadlužení vybraných států, reflektují vývoj a rozdílný přístup vlád k rozpočtové politice. Srovnání rovněž zobrazuje i rozdíly v ekonomické historii a zobrazuje události, které zasáhly všechny anebo jen některé země.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem bakalářské práce je srovnání státního dluhu České republiky a vybraných států, za účelem zjištění její pozice a zhodnotit její zadlužení v rámci zvolených zemí. Dílčím cílem teoretické části práce je poskytnout ucelený a přehledný soubor pojmů, jevů a metodiky nutných k pochopení problematiky státního dluhu, což zahrnuje příčiny jeho vzniku, následné důsledky spolu a návrhy řešení. Za další dílčí cíle lze považovat detailnější rozbor problematiky včetně metodiky vykazování zadlužení, plánu správy a financování státního dluhu a následný rozbor příjmů a výdajů státního rozpočtu roku 2021.

Praktická část má převážně komparativní a analytický charakter. Cílem této části je naplnění hlavního cíle bakalářské práce, porovnat vývoj státního dluhu České republiky, Portugalska, Francie, Německa, Polska a Řecka za období 1995-2020. Srovnání státního dluhu, anebo jeho vývoje probíhá hlavně v poměru HDP a přepočtu na obyvatele. Samotné komparaci předchází zevrubná analýza historicko-ekonomických událostí od roku 1920, která je dílčím cílem práce a reflektuje důsledky válečných konfliktů, změny v ekonomické situaci států a jejich politickou situaci. V práci jsou popsány události, které výrazným způsobem ovlivnily vývoj nebo výši státního dluhu či zadlužení. Posledním dílčím cílem praktické části práce je predikce vývoje státního dluhu u všech vybraných členských států Evropské unie, kterou lze zároveň porovnat s alternativní predikcí.

2.2 Metodika

Bakalářská práce je zpracována na základě získaných informací z odborné literatury. Data pro grafy a tabulky byla čerpána z odborné literatury, Ministerstva financí České republiky, Českého statistického úřadu a vybraných statistických webových zdrojů. Deskriptivní metoda je využita v rámci teoretické části za účelem získání relevantních dat a sestavení přehledu problematiky. Rovněž je provedena analýza plánu státního rozpočtu České republiky pro rok 2021, která zkoumá jeho příjmy spolu s výdaji a detailněji rozebírá rozložení těchto složek.

V praktické části práce je nejdříve použita metoda analýzy historicko-ekonomických událostí vybraných členských států Evropské unie od roku 1920. Na analýzu událostí přímo navazuje syntéza získaných informací a statistických dat pro komparaci státního dluhu České republiky s vybranými zeměmi v poměru k HDP a počtu obyvatel. Poslední

část práce se věnuje predikci vývoje státního dluhu členských států na další čtyři roky, kde je v rámci vlastní predikce vytvořena na základě získaných dat vlastní predikce pomocí metody časových řad, která je následně metodou komparace vždy srovnána s alternativní predikcí nebo plánem ministerstva financí.

3 Teoretická východiska

3.1 Definování pojmu dluh

Dluh se poprvé objevil ve starověkých společnostech, jako forma kompenzace, kdy byl dlužník nucen splácet svůj závazek prací. Dlužník nebyl otrokem, ale ani svobodnou osobou. Už ve starověké Mezopotámii byly skupiny rolníků nuceny obdělávat pole patřící chrámům. Nejednalo se o svobodné lidi, protože byli spjati s půdou, kterou nesměli opustit a chrámu museli odvádět část úrody. V archaických Aténách existoval systém dlužného otroctví. Člověk, který si půjčil potraviny nebo obilí na setí byl nucen svůj dluh splatit formou odvodu jedné šestiny úrody a pokud nebyl dlužník schopen dostat svým závazkům, což se v této době stávalo velmi často, mohl být následně prodán do otroctví.¹

V současnosti je dluh či deficit spíše vnímán z ekonomického a politického hlediska, kdy je zkoumán z makroekonomického hlediska a rozdělen na státní a veřejný. Přesněji se jedná o problém s jeho akumulací pomocí schodků rozpočtů, kdy dochází k dlouhodobé fiskální nerovnováze, což vede k dalšímu zadlužování a problému s vysokými náklady na obsluhu státního dluhu. Takové hospodaření s veřejnými financemi může vést k zhoršení ekonomické situace státu nebo dokonce až k jeho bankrotu.

3.1.1 Státní dluh

Pro vymezení rozdílu mezi státním a veřejným dluhem neexistuje jasná hranice, a i proto se ne všichni odborníci dokážou shodnout na jedné definici a aby se daly tyto dva pojmy jasně definovat je nutné vycházet z příslušného zákona: „*Je definovaný podle zákona č. 218/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech jako souhrn státních finančních pasiv tvořených závazky státu, které vznikly ze státem přijatých zahraničních půjček, úvěrů od bank a z vydaných státních dluhopisů a jiných závazků státu (jiné státní cenné papíry). Neobsahuje tedy žádné dluhové závazky mimorozpočtových fondů, systému zdravotního pojištění a místních rozpočtů, dále státní záruky nebo další podmíněné závazky vládního sektoru.*“²

¹ KUMPERA, J. *Historia mundi*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2004. s. 77-78

² BRČÁK, J.; SEKERKA, B.; SEVEROVÁ, L., STARÁ, D. *Makroekonomie: makroekonomický přehled*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. s. 225

Zákon č. 218/2000 Sb. Zákon o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla) byl nahrazen zákonem 484/2020 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony a ten nabyde plné právní účinnosti až 1. ledna 2022.³

Vláda financuje státní dluh pomocí půjček, úvěrů a hlavně dluhopisů, které si pak mohou pořídít fyzické a právnické osoby nebo investoři ze zahraničí. Pokud jsou dluhopisy zakoupeny centrální bankou, tak v takovém případě dochází k monetizaci deficitu a inflaci cenové hladiny, protože dochází k růstu peněžní zásoby.⁴

3.1.2 Veřejný dluh

Státní dluh je nedílnou součástí dluhu veřejného, který v sobě zahrnuje dluhy centrální vlády, parafiskálních fondů a samospráv. Veřejný dluh je podle Jitky Pekové docentky z katedry regionálních studií VŠE definován takto: „*Veřejný dluh je souhrn závazků státu, jednotlivých subjektů územní správy, veřejnoprávních institucí zřizovaných státem a územní samosprávou (například v ČR příspěvkových organizací), veřejných podniků (státních a municipálních).*“⁵

Veřejný dluh tedy bude vždy vyšší než státní, protože je tvořen jak dluhem státu, tak i obcí, krajů a fondů zdravotních a sociálních institucí. Státní dluh je tvořen dlouhodobou kumulací opakujících se deficitů státního rozpočtu a je spojený i s významnou výší nákladů na splácení úroků z dluhů a je zjevným důkazem dlouhodobé fiskální nerovnováhy a špatného hospodaření s veřejnými financemi.

3.1.3 Zahraniční dluh

Zahraniční dluh se často definuje jako zadlužení země vůči zahraničí. Přesněji, ale jde o zadlužení jak soukromých osob v dané zemi, tak vlády vůči osobám v zahraničí. V některých případech si v zahraničí půjčuje i samotná vláda, aby pokryla schodek státního rozpočtu, ale soukromý dluh vůči zahraničí je větší než státní. Rostoucí zahraniční dluh není příznakem nezdravého hospodářství, ale pouze ukazatelem neschopnosti země

³ Zákon 484/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

⁴ MUSIL, P. *Ekonomie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 364

⁵ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. s. 506

generovat v dostatečné výši domácí úspory, což má za následek vysoký investiční zájem ze zahraničí, které chce využít příležitosti.⁶

3.2 Formy státního dluhu

Státní dluh je kryt hlavně pomocí cenných papírů a obligací, které se dělí na několik hlavních skupin. Cenné papíry se dělí podle obchodovatelnosti na veřejně obchodovatelné a neobchodovatelné. Neobchodovatelné cenné papíry mají vyšší úrok a jsou tím pádem lepším uchovatelem hodnoty peněz, proto se prodávají hlavně obyvatelstvu, právníckým osobám a nadacím. Veřejně obchodovatelné akcie jsou zpravidla emitovány ministerstvem financí a prodej zprostředkováván ČNB formou aukce, ale mohou být i následně prodány investorům na sekundárním trhu. V neposlední řadě se obchodovatelné akcie dělí podle doby splatnosti na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé.⁷

Obligace mohou mít zaknihovanou (dematerializovanou) podobu, kdy jsou dluhopisy evidovány na účtech. Listinné cenné papíry mají naopak fyzickou podobu a jsou vytištěny v papírové formě.⁸

3.2.1 Státní pokladniční poukázky

Často nazývány i jako bezkupónové dluhopisy, které se vydávají pouze v zaknihované podobě a nejsou veřejně obchodovatelné. Mají jmenovitou hodnotu ve výši 1 miliónu Kč a nepodléhají zdanění u emitenta.⁹ Doba jejich splatnosti se pohybuje v rádech měsíců, ale doba splatnosti nesmí překročit jeden rok, proto se řadí mezi krátkodobé cenné papíry.¹⁰

3.2.2 Střednědobé a dlouhodobé kupónové dluhopisy

Vydávány pouze v zaknihované formě, ale jedná se o veřejně obchodovatelné dluhopisy s jmenovitou hodnotou 10000 Kč a podléhají zdanění u emitenta.¹¹ Střednědobé dluhopisy se emitují s dobou platnosti od jednoho roku až do 10 let. Jedná se o skupinu

⁶ HOLMAN, R. *Ekonomie*. Praha: C.H. Beck, 2016. s. 591

⁷ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. Praha: ASPI, 2008. s. 488-489

⁸ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. s. 513

⁹ JÍLEK, J. *Finanční trhy a investování*. Praha: Grada, 2009. s. 420-421

¹⁰ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. Praha: ASPI, 2008. s. 489

¹¹ JÍLEK, J. *Finanční trhy a investování*. Praha: Grada, 2009. s. 421

cenných papírů, která má na krytí státního dluhu největší podíl. Dluhopisy vydávané se splatností delší než 10 let jsou už označeny jako dlouhodobé.¹²

3.2.3 Spořicí státní dluhopisy

Jedná se o speciální druh střednědobých dluhopisů, protože je možné požádat o předčasné splacení investovaných peněz. Do této skupiny se řadí i nový dluhopis Republiky, který cílí hlavně na běžné občany. Důvodem vzniku je snížení poměru držených státních dluhopisů zahraničními investory, aby byla zajištěna diverzifikace rizik a jejich vyšší stabilita, proto si ho může pořídit a vlastnit pouze fyzická osoba. Doba splatnosti je přesně 6 let. Výhodou je osvobození od daní, ale to platí pouze pokud byl dluhopis emitován s datem 1. 1. 2021 a novějším. Dříve emitované dluhopisy podléhají 15% zdanění.¹³

3.2.4 Půjčky a úvěry od EIB a CEB

Poslední a nejméně známý způsob krytí státního dluhu jsou půjčky a úvěry od Evropské investiční banky a Rozvojové banky Rady Evropy.

EIB působí na českém trhu již od roku 1992 a to jak v soukromém, tak i veřejném sektoru. Stát s ní za tu dobu uzavřel 16 přímých úvěrových smluv, a to v celkové výši 89 miliard korun.¹⁴ Česká republika si od CEB půjčila poprvé až v roce 2020 a to částku ve výši 300 miliónů korun se splatností 10 let s nulovým úrokem. Vláda tak učinila ve spojitosti s pandemií Covid-19, aby mohla financovat s tím spojené výdaje státního rozpočtu.¹⁵

3.3 Příčiny vzniku státního dluhu

Na problematiku vzniku státního dluhu se dá nahlížet dvěma způsoby, které se vzájemně doplňují a překrývají. Na jedné straně existuje rozdělení podle důvodu vzniku dluhu. Může se jednat o politický nebo ekonomický důvod a stejně tak se na problematiku dá nahlížet z hlediska jeho zavinění, kde existuje rozdělení na pasivní a aktivní příčiny. Rozdělení podle zavinění je vhodnější, protože daleko lépe vypovídá, jaký podíl měla vláda na situaci a jestli tedy byl schodek rozpočtu opodstatněný či nikoliv.

¹² PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. Praha: ASPI, 2008. s. 489

¹³ MFČR. *Dluhopis Republiky* [online]. [cit. 2021-06-12]. Dostupné z: <https://www.sporicidluhopisycr.cz>

¹⁴ MFČR. *EIB - Evropská investiční banka* [online]. [cit. 2021-06-12]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz>

¹⁵ MFČR. *CEB - Rozvojová banka Rady Evropy* [online]. [cit. 2021-06-12]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz>

3.3.1 Pasivní příčiny

Příčiny označované jako nezaviněné, protože vláda neměla na jejich vzniku aktivní podíl, ale přesto měly náhlé události nebo změny negativní vliv na rozpočet a dluh země. Existují 4 základní pasivní příčiny vzniku státního dluhu¹⁶:

- **Snížená výkonnost národní ekonomiky** (Příkladem je velká hospodářská krize ze 30. let 20. století, která způsobila vysoký propad příjmů státního rozpočtu, vysokou nezaměstnanost a růst inflace až hyperinflace.)
- **Zvýšení cen strategických surovin na světových trzích** (V roce 1973 přišel uměle vyvolaný ropný šok, kdy skupina OPEC záměrně snížila objem těžby ropy a tím způsobila skokový růst její ceny.)
- **Mimořádné události** (V České republice se v pravidelných intervalech vrací různé živelné pohromy jako například povodně, které za sebou nechávají nemalé ekonomické škody.)
- **Splácení úroků z existujících dluhů** (V dnešní době se jedná o velmi častý problém států západní Evropy, který může vést až k dluhové pasti.)

3.3.2 Aktivní příčiny

Jedná se o zaviněné příčiny vzniku státního dluhu, vláda či vládní politika měla za následek zvýšení státního dluhu, a proto je za něj přímo odpovědná. Mezi základní příčiny patří¹⁷:

- **Expanzivní fiskální politika** (Vláda se snaží dosáhnout nějakého makroekonomického cíle snížením daní nebo navýšením výdajů.)
- **Populistická vládní hospodářská politika** (Projevem populistické politiky může být například nepřiměřené snížení daní nebo naopak přehnané navýšení státních výdajů.)
- **Vznik výdajového šoku** (Neočekávané zvýšení výdajů za účelem snížení nezaměstnanosti nebo snaha dosáhnout hospodářské akcelerace ekonomiky.)
- **Hrazení výdajů na základní veřejné projekty** (Projekty byly realizovány v minulosti, ale platba probíhá až ve stávajícím období. Příkladem je výstavba dálnic nebo energetické infrastruktury.)

¹⁶ PILNÝ, J. *Veřejné finance*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. s. 201-202

¹⁷ PILNÝ, J. *Veřejné finance*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. s. 202

3.3.3 Dluhová krize a spirála

Dluhová krize představuje závažný problém i podle Františka Nahodila: „*Důsledkem nadměrné dlouhodobé fiskální nerovnováhy je dluhová krize. Pro dluhovou krizi bývá typické, že převažují závazky státu vůči zahraničí (např. Mexiko, Brazílie) a doprovodným znakem bývá devalvace měny, která ještě zvyšuje úrokovou zátěž. V této situaci některé státy realizují tzv. rolování dluhu, tzn. že na nesplacenou část splatných dluhopisů emitují dluhopisy nové.*“¹⁸

Dluhová past či spirála je označení situace, kdy veřejný dluh v poměru k HDP roste i s vyrovnaným nebo dokonce mírně přebytkovým státním rozpočtem. Do pasti se stát dostane, jestliže reálná úroková míra roste rychleji než HDP.¹⁹

3.4 Důsledky existence státního dluhu

Stálý a dlouhodobý růst státního dluhu představuje ohrožení nejen pro stát, ale i pro samotné občany, protože to budou oni, kdo ponесou buď daňové břemeno nebo následky ve formě snížení kvality či širě poskytovaných služeb, a proto je důležité se seznámit s důsledky.

3.4.1 Rozpočtové

Vysoký státní dluh je spojen s náročností na jeho obsluhu, kdy úroky s tím spojené rostou v takové míře, že významně přispívají k dalšímu zadlužování v následujících letech. Jedná se o začarovaný kruh, protože zvýšení státního dluhu má za následek zvýšení veřejného zadlužení, které je spjato se zvýšením úroků, a to má za následek další zadlužení, protože si vláda musí půjčit, aby mohla splácet dosavadní dluh.²⁰ Stát se v takové situaci nachází v dluhové spirále, ze které se bez nepopulárních rozhodnutí nemá šanci dostat ven.

3.4.2 Redistribuční

Problém redistribuce peněžních prostředků nastává v případech, kdy stát emituje dluhopisy s tak vysokou nominální hodnotou, že většina občanů není schopna si je vůbec

¹⁸ NAHODIL, F. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 275

¹⁹ ŽÁK, M. *Velká ekonomická encyklopedie*. Praha: Linde, 1999. s. 187

²⁰ DVORÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 126

pořídít. Firmy a bohatí občané či zahraniční subjekty jsou jedinými, kdo má dostatek peněžních prostředků pro jejich koupi. Z jejich úroků vydělávají jen určité skupiny lidí a způsobují alokaci peněz k bohatým nebo dokonce můžou způsobit odliv peněz z úroků do zahraničí, pokud jsou drženy zahraničními subjekty.²¹

3.4.3 Destabilizační

Nastává problém z důvodu dlouhodobé fiskální nerovnováhy. Dochází k zvyšování zadlužení země v poměru k HDP. Velkým problémem je zužování prostoru pro působení stabilizační fiskální politiky, protože roste podíl pasivního deficitu, a naopak klesá aktivní deficit, což má za následek zvýšení úrokové míry.²²

3.4.4 Makroekonomické

Finanční krize

Neschopnost vlády splácet státní dluh může vést až k finanční krizi, ale nelze jednoznačně určit jaká míra zadlužení v poměru k HDP je už nebezpečná. Dá se vypočítat mnoho případů, kdy došlo k velké finanční krizi, ale míra zadlužení zasažených zemí byla relativně malá. Existují i země, které naopak měly vysoký dluh, ale jejich země byla zasažena minimálně. Výše zadlužení není totiž jediný faktor, ale daleko důležitější veličinou je míra externalizace veřejného dluhu. Jinak řečeno je dluh vlastněn ve formě vládních dluhopisů a půjček větším podílem nerezidentů než rezidentů.²³

Investiční pozice

Vliv veřejného dluhu má na investiční potenciál země významný vliv, ale je důležité rozlišit vlastníka dluhu. Pokud je dluh vlastněn domácími subjekty, tak z praktického hlediska nevzniká žádný problém, protože se čistá investiční pozice státu nezmění. Dluh vlastněný zahraničními subjekty už představuje větší problém, a to minimálně v rozsahu úroků, kdy se investiční pozice země zhorší, protože jsou peníze ve formě úroků alokovány do zahraničí. Na druhou stranu zahraniční subjekty přivádějí kapitál, když si kupují státní dluhopisy. Dokonce lze říct, že některé veřejné programy nemohou fungovat bez investic ze zahraničí. Záleží tedy na efektivitě vybraného programu, jestliže je neefektivně spravován a financován na dluh, tak to bude mít na pozici státu záporný vliv, ale pokud je

²¹ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. Praha: ASPI, 2008. s. 492

²² DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 128

²³ DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 132

program efektivní bude to mít naopak pozitivní vliv i přes dluhové financování, ale je důležité vzít v potaz samotnou efektivitu projektů. Záleží tedy na výnosnosti dluhově financovaných projektů a úrokové míře dluhu.²⁴

3.5 Metodika vykazování státního deficitu

Existují dva hlavní způsoby, jak vykazovat státní dluh. Metoda ESA 95 je na rozdíl od GFS 1986 využívána pro předkládání výsledných dat institucím Evropské unie a obě metody se od sebe výrazně liší. Hlavní rozdíly jsou v zodpovědnosti za samotnou tvorbu a způsobu vykazování dat.

3.5.1 GFS 1986

Metodologie vládní finanční statistiky byla vytvořena Mezinárodním měnovým fondem. Za samotné zpracování a výsledky zodpovídá ministerstvo financí. Data jsou vykazována na bázi finančních toků. Velká výhoda metodiky GFS spočívá v nízké náročnosti na vstupní data a zároveň je schopna rychleji poskytnout výsledná data, ale na druhou stranu není schopna podat komplexní obraz o hospodaření vládního sektoru, protože zahrnuje jenom příjmy a výdaje.²⁵

Operace jsou sledovány na základě cash principu. Zaznamenávají se až ve chvíli realizace příjmové či výdajové operace. Výsledek hospodaření je přímo závislý na skutečně provedených platbách za sledované období, a i proto je tato metodologie využívána v rozpočtových dokumentech a fiskálních predikcích. Existuje i upravená verze pod označením GFS 2001, která vznikla za účelem vylepšení staré metodologie, tak aby se zbavila svých zásadních nedostatků. Nová verze metodologie se snaží, co nejvíce přiblížit metodice ESA 95.²⁶

3.5.2 ESA 95

Jinak také nazývána jako metodologie národních účtů, která byla vytvořena Evropským statistickým úřadem. Za zpracování zodpovídá Český statistický úřad. Data jsou vykazována na akruálním principu. Na rozdíl od prvního způsobu podává metoda

²⁴ DVORÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 130

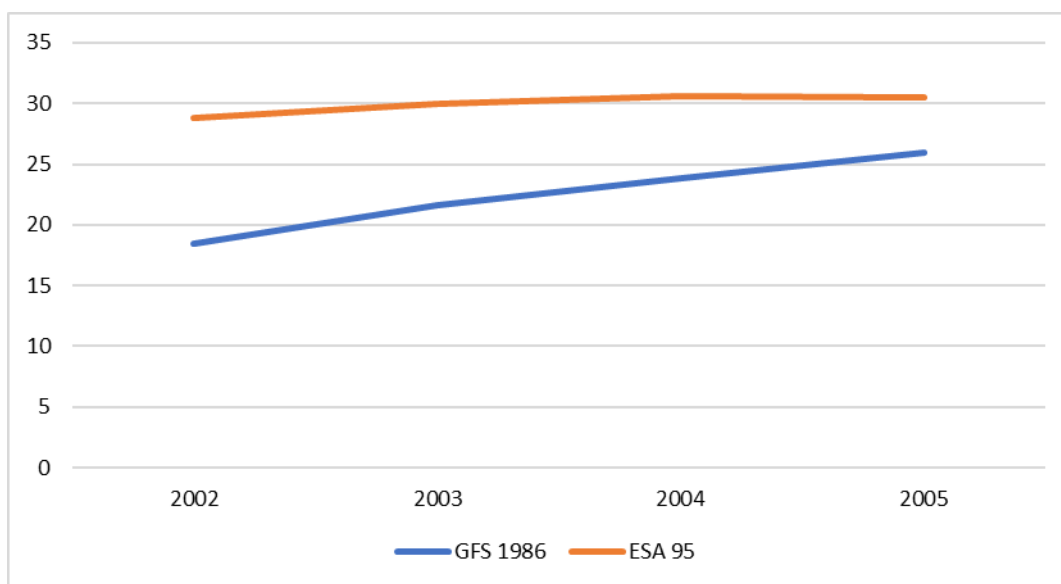
²⁵ NAHODIL, F. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 83-84

²⁶ ŠELEŠOVSKÝ, J. *Management veřejných financí krajské samosprávy*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 94

ESA komplexní obraz o hospodaření vládního sektoru a má větší vypovídající váhu pro hodnocení fiskální politiky, ale hlavní nevýhodou je vysoká náročnost na vstupní data.²⁷

Metodika ESA 95 vznikla jako vylepšená verze a nástupce starší ESA 78, která je pravidelně upravována a vylepšována Eurostatem. Tato metodika slouží nejen pro předkládání dokumentů Evropské Unii, ale i k zjištění, zda a jestli vůbec země splňují Maastrichtská konvergenční kritéria. Na rozdíl od metodiky GFS jsou operace zachycovány až když se ekonomická hodnota nějak mění, také zachycuje změny závazků a pohledávek a to proto, aby bylo hospodaření zachyceno jak z dlouhodobého, tak i z krátkodobého hlediska.²⁸

Graf 1: Růst veřejného dluhu ČR v poměru k HDP

Zdroj: DVOŘÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*, s. 83, vlastní zpracování

Graf 1 výstižně zobrazuje rozdíly mezi metodikami, v případě GFS 1986 roste veřejný dluh po celou dobu sledovaného období, ale v případě metodiky ESA 95 roste jen do roku 2004, během následujícího roku mírně klesne, proto bylo důležité v rámci států Evropské unie unifikovat způsob výpočtu.

²⁷ DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 84

²⁸ ŠELEŠOVSKÝ, J. *Management veřejných financí krajské samosprávy*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 94-95

3.5.3 Maastrichtská konvergenční kritéria

Účelem je zjistit, zda uchazečská či členská země splňuje podmínky pro vstup do Eurozóny, tak aby se hladce a pružně integrovala do ní samotné a zároveň neohrozila eurozónu jako celek v jejím fungování nebo nezpůsobila členským státům škodu. Žadatel tedy dokazuje svoji ekonomickou a fiskální stabilitu, ale je vhodné podotknout, že v EU existuje hodně zemí, které jsou členy eurozóny, splnily nutné podmínky při vstupu, ale nyní už je nesplňují, a to se týká z dlouhodobého hlediska hlavně kritéria udržitelnosti veřejných financí. Je pak otázkou, zda kritéria plní svůj původní účel a jestli je jejich existence nutná, když nejsou po vstupu ani zdaleka dodržována. Žadatelská země musí splňovat 4 následující kritéria:²⁹

- **Cenová stabilita** (Průměrná míra inflace žadatele za rok nesmí překročit 3 nejnižší inflace členských států o 1,5 %. Stát tímto dokazuje, že nepotřebuje nástroj kurzu národní měny ke konkurenceschopnosti, aby kompenzoval inflaci.)
- **Dlouhodobé úrokové sazby** (Úroková sazba nesmí po dobu jednoho roku překročit o více než 2 % úrokové sazby 3 členských států s nejméně výhodnějšími sazbami. Sazba se zjišťuje u dluhopisů se splatností 10 let, ale v případě jejich absence může být pro srovnání využít i jiný druh cenného papíru.)
- **Kurzová stabilita** (Žadatelská země se musí alespoň dva roky účastnit systému ERM II a zároveň nesmí záměrně devalvovat centrální paritu národní měny.)
- **Udržitelnost veřejných financí** (Schodek státního rozpočtu za jeden rok může být v maximální výši 3 % HDP a zároveň státní dluh nesmí překročit 60 % HDP.)

3.6 Plán správy a financování státního dluhu na rok 2021

Strategie ministerstva financí představuje plán na financování státního dluhu ČR, který má za úkol zajistit financování a splácení dluhu či emise dluhopisů, tak aby došlo k splnění stanovených cílů.

²⁹ MFČR. Maastrichtská kritéria [online]. [cit. 2021-06-02]. Dostupné z: <https://www.zavedenieura.cz>

3.6.1 Ratingové hodnocení

Ratingové hodnocení představuje míru důvěryhodnosti dlužníka, v tomto případě České republiky v její schopnosti dostát svým závazkům a splácet dluhy. Výsledné hodnocení velmi výrazně ovlivní výši úroků, které bude muset stát zaplatit. Hodnocení ČR je velmi dobré a vede si tak už dlouhodobě.³⁰

Tabulka 1: Rating kredibility ČR v roce 2021

Ratingová agentura	Rating k domácí měně	Rating k cizí měně	Výhled
Moody's	Aa3	Aa3	Stabilní
S&P Global Ratings	AA	AA-	Stabilní
Fitch Ratings	AA-	AA-	Stabilní
JCR	AA	AA-	Stabilní
R&I	AA-	AA-	Stabilní
Scope Ratings	AA	AA	Stabilní
Dagong Global Credit Rating	A+	A+	Stabilní
ACRA Europe	AA	AA	Stabilní
ACRA	AA	AA	Stabilní

Zdroj: MFČR, vlastní zpracování

3.6.2 Strategie financování

Rozpočet pro rok 2021 předpokládá schodek v nominální výši 546,3 mld. Kč, což představuje zhruba 9,3 % HDP a takový schodek musí být financován půjčkami nebo emisí dluhopisů. Posledních několik let byl snižován poměr dluhu k HDP, tak aby v případě krize, která nakonec opravdu přišla se stát mohl zadlužit. Na rok 2021 byla naplánována emise korunových střednědobých a dlouhodobých dluhopisů v celkové výši 400 mld. Kč. Podle finanční a politické situace se také plánuje vydání střednědobých a dlouhodobých dluhopisů se splatností od roku 2024. V rámci větší stability a diverzifikace hodlá ministerstvo financí dále pokračovat ve vydávání dluhopisů Republiky, které jsou určeny přímo pro občany. Vykazují rostoucí trend podílu na celkovém dluhu a tím i svoji atraktivitu. Velkým cílem je i digitalizace distribuce dluhopisů za účelem snížení nákladů, které jsou s tím spjaty. V závislosti na situaci plánuje ministerstvo aplikovat program zpětných odkupů dluhopisů.³¹

³⁰ MFČR. *Rating* [online]. [cit. 2021-06-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz>

³¹ MFČR. *Strategie financování a řízení státního dluhu České republiky na rok 2021* [online]. [cit. 2021-06-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>. s. 11-17

3.7 Státní rozpočet

Představuje nástroj pro realizaci vládní politiky k splnění programového prohlášení vlády.³² Jedná se o centralizovaný peněžní fond a nejdůležitější veřejný rozpočet, který je sestavován vždy na jeden kalendářní rok vládou, respektive ministerstvem financí a předložen Poslanecké sněmovně k projednání a následně ke schválení či zamítnutí ve formě rozpočtového zákona. Ten představuje finanční plán vlády a státu pro alokaci veřejných peněžních prostředků. Po uplynutí rozpočtového období je sestaven státní závěrečný účet, který porovnává skutečný stav rozpočtu s jeho plánem.³³

3.7.1 Příjmy

Příjmy státního rozpočtu lze rozdělit podle několika způsobů, ale nejčastěji se dělí na běžné a kapitálové. Obě skupiny obsahují nedaňové příjmy, ale běžné příjmy obsahují navíc i daňové příjmy, které se podílejí na státních příjmech největším podílem.

Běžné

Pro státní rozpočet představují běžné příjmy nejdůležitější skupinu příjmové strany státního rozpočtu, které se ve většině případů v pravidelných intervalech opakují. Daňové příjmy jsou jejich nedílnou součástí a představují velký podíl běžných příjmů. V některých státech existují i jednorázové daně, které státu přinášejí nemalé příjmy do rozpočtu. (z nabytí či převodu nemovitosti, dědická a darovací) Stát rovněž může uvalit cla na dovoz nebo vývoz zboží a získat tak další peníze z daní. V neposlední řadě se do této skupiny řadí i odvody za sociální pojištění.³⁴

Za významnou daň lze považovat spotřební daň na zboží (alkohol, pohonné hmoty, tabák, energie), která tvořila 163,3 mld. Kč a zhruba 11,8 % všech příjmů státního rozpočtu za rok 2021. V tom samém roce se podílela daň z příjmu právnických a fyzických osob na příjmech 12,3 % v nominální výši 171,1 mld. Kč. Poslední a zároveň nejvýznamnější položkou příjmové strany státního rozpočtu jsou platby za povinné sociální

³² ČERVENKA, M. *Soustava veřejných rozpočtů*. Praha: Leges, 2009. s. 44

³³ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. s. 123-125

³⁴ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. s. 133-134

zabezpečení, které představují 40,6 % veškerých příjmů v nominální hodnotě 562,1 mld. Kč.³⁵

Nedaňové příjmy jsou rovněž součástí běžných příjmů a objevují se jako uživatelské poplatky neziskových organizací, ale jejich výskyt v rozpočtu je spíše ojedinělý, protože příjmy z poplatků za provoz služeb ve většině případů náleží provozovateli nikoliv státu.³⁶

Kapitálové

Na rozdíl od běžných příjmů mohou mít kapitálové příjmy pouze nedaňovou podobu. Nejčastější příjmem je prodej státního majetku, ale může se jednat i o příjmy z investic. Půjčky nebo výnosy z emise dluhopisů představují další významnou položku příjmů. Pokud existují státní mimorozpočtové fondy, tak z nich může rozpočet získat příjmy ve formě dotací nebo vratek.³⁷

3.7.2 Výdaje

Výdaje státního rozpočtu rostou každý rok a v některých zemích dokonce rychleji než HDP.³⁸ Výdaje můžeme rozdělit podle toho, jaký vliv má na jejich výši vláda při sestavování rozpočtu. Pokud vláda potřebuje snížit schodek státního rozpočtu, tak bude snižovat quasi-mandatorní výdaje ve formě zmrazování platů státních zaměstnanců a také bude snižovat i ty nemandatorní, například snížením investic do budování infrastruktury.

Mandatorní

Vláda nemůže ovlivnit výši těchto výdajů, protože ze zákona musí být v určité výši v rozpočtu přítomny, aby byl zachován pružný chod státu, bezpečnost a jistoty pro jeho občany. Mezi takové výdaje se řadí hlavně sociální a zdravotní transferové platby (důchody, nemocenská, podpora v nezaměstnanosti), ale stejně tak sem patří i výdaje spojené s pořádáním voleb či dluhové služby. Další mandatorní výdaje vyplývají ze závazných smluv, které musí být splněny. (dotace, odvody a příspěvky do rozpočtů

³⁵ Ministerstvo financí - Sekce veřejné rozpočty. Státní rozpočet 2021 v kostce kapesní příručka Ministerstva financí ČR [online]. [cit. 2021-06-16]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>. s. 18

³⁶ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. s. 134

³⁷ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. s. 134

³⁸ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. s. 125

nadnárodních organizací a fondů) Pro rozpočet na rok 2021 představují tyto výdaje zhruba 53 % veškerých výdajů v nominální výši 998,8 mld. Kč.³⁹

Quasi-mandatorní

Zákon nestanovuje platební povinnost tohoto typu výdajů, ale očekává se jejich přítomnost ve státním rozpočtu, protože se bez nich nedají zařídit některé základní funkce státu, které poskytuje svým občanům. (platy státních zaměstnanců a výdaje na obranu státu) V rozpočtu pro rok 2021 jsou tyto výdaje zastoupeny 19,7 % a v nominální hodnotě 371,7 mld. Kč.⁴⁰

Nemandatorní

Žádný zákon nestanovuje platební povinnost státu ani se nejedná o výdaje, které jsou zásadní pro fungování státu. Vláda při sestavování státního rozpočtu může ovlivnit výši těchto výdajů a stanovit dle svého uvážení, kam by se mělo investovat. Za nemandatorní výdaje se považují investice do rozvoje společnosti a ekonomiky státu ve prospěch občanů a v zájmu státu. (výstavba infrastruktury). Rozpočet pro rok 2021 počítá s podílem 27,3 % na celkových výdajích s nominální výší 515,1 mld. Kč.⁴¹

3.8 Možnosti řešení státního dluhu

Míra zadlužování je spjata s mírou ekonomického růstu. Je důležité zajistit, aby zadlužování bylo pomalejší než ekonomický růst, protože pak dochází ke snižování dluhu v poměru k HDP a tím se snižují i nutné výdaje k obsluze dluhu.⁴² Pokud není tento stav zajištěn může se stát dostat do dluhové pasti, kvůli rostoucím nákladům na obsluhu a správu dluhu.

3.8.1 Rozpočtové řešení

Vláda může řešit nedostatek financí změnou výše položek státního rozpočtu, a to za pomoci buď jednoho řešení nebo jejich kombinací.

³⁹ Ministerstvo financí - Sekce veřejné rozpočty. Státní rozpočet 2021 v kostce kapesní příručka Ministerstva financí ČR [online]. [cit. 2021-06-16]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>. s. 22

⁴⁰ Ministerstvo financí - Sekce veřejné rozpočty. Státní rozpočet 2021 v kostce kapesní příručka Ministerstva financí ČR [online]. [cit. 2021-06-16]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>. s. 22

⁴¹ Ministerstvo financí - Sekce veřejné rozpočty. Státní rozpočet 2021 v kostce kapesní příručka Ministerstva financí ČR [online]. [cit. 2021-06-16]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>. s. 22-23

⁴² PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. s. 518

Dluhové řešení

Stát vydává dluhopisy a obligace, které skupují banky, firmy, zahraniční subjekty anebo občané státu. Vláda tak činí proto, aby mohla financovat schodek státního rozpočtu, ale dluhopisy jsou spojené s nemalými administrativními náklady, a hlavně s nutností splácet držitelům státních cenných papírů úroky a s postupem času toto řešení vytváří větší problém, než který řeší, protože objem úroků postupně narůstá a stát si musí více půjčit nebo navýšit daně, aby na splácení úroků měl.⁴³

Zvýšení daní

Velmi častý způsob vypořádání schodku státního rozpočtu, vláda zvýší vybrané sazby daní nebo zavede úplně nové či obnoví již zrušené, ale jakákoliv změna daňových sazeb musí být prováděna s určitou odborností, protože by nadměrné zvýšení daní mohlo vyvolat negativní ekonomické důsledky anebo způsobit pokles objemu vybrané daně i s ohledem na vyšší sazbu, což by naopak mělo za následek zvýšení dluhu než jeho snížení.⁴⁴ Vláda může zvýšit efektivitu již vybíraných daní, aniž by zvyšovala jejich sazby a toho docílí například zabráněním podvodů, proto bylo zavedeno EET anebo zrušením daňových rájů a zabráněním danění v zahraničí. Také může vláda změnit způsob výpočtu daně, jako se tak stalo v případě zavedení superhrubé mzdy, kdy došlo ke snížení sazby, ale ve skutečnosti lidé na dani zaplatili více.

Přebytek státního rozpočtu

Tvoření přebytků představuje nejpřirozenější způsob splácení státního dluhu, ale z praktického hlediska se o řešení nejedná, protože by musely být přebytky vysoké, a hlavně několik let za sebou. Důsledkem takového způsobu řešení jsou nepříznivé ekonomické důsledky. Může dojít k zvýšení nezaměstnanosti a často dochází jen k malému snížení dluhu v poměru k HDP, dokonce se může dluh v poměru k HDP zvýšit.⁴⁵

Snížení výdajů

Škrty v rozpočtu znamenají omezení nemandatorních složek státního rozpočtu. Často se využívá metoda snížení výdajů spolu se zvyšováním daní. Snižování se dá provádět

⁴³ PILNÝ, J. *Veřejné finance*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. s. 205

⁴⁴ PILNÝ, J. *Veřejné finance*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. s. 206

⁴⁵ DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 141-142

propouštěním nebo restrukturalizací státní správy. Může se zvolit i méně radikální řešení ve formě zmrazení platů nebo jejich snížení, ale tento postup bývá často kritizován odbory. Zvýšení efektivity nebo digitalizace představují další nástroj na snížení výdajů států.

3.8.2 Prodej státního majetku

Velmi účinná a rychlá forma financování státního dluhu, ale z dlouhodobého hlediska neaplikovatelná, protože v krátkém časovém úseku má prodej pozitivní vliv na fiskální situaci země, ale s odstupem času se začnou projevovat i negativní důsledky, které zásadně převyšují ty pozitivní.⁴⁶

Privatizace státních aktiv může mít různé formy. Stát může prodávat pozemky, cenné papíry, podíly anebo může dokonce privatizovat celý státní podnik.⁴⁷ Prodej pozemků a cenných papírů nepředstavuje skoro žádný problém, ale naopak prodej podílů ve firmách a bankách nebo privatizace celého podniku je už daleko kontroverznějším řešením, protože je známo mnoho afér s privatizací státních podniků z 90. let, kdy byl státní majetek prodán účelově a byly tak poškozeny zájmy státu. Dodnes se některé privatizační skandály řeší u soudů.

3.8.3 Emisní financování

Emisní neboli peněžní financování způsobuje zvýšení peněžní zásoby, protože věřitelem je centrální banka, a to představuje největší problém a nevýhodu tohoto způsobu krytí státního dluhu. Naopak pokud je dluh vlastněn soukromými subjekty ke zvýšení zásoby v ekonomice nedochází.

Úvěr a dluhopisy

Stát může získat úvěr od své centrální banky nebo naopak banka nakoupí státem emitované dluhopisy na primárním trhu, ale pro takový způsob krytí státního dluhu musí mít vláda souhlas parlamentu, a to z důvodu omezení využívání tohoto řešení.⁴⁸

⁴⁶ DVORŽÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 143

⁴⁷ PILNÝ, J. *Veřejné finance*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. s. 205

⁴⁸ PILNÝ, J. *Veřejné finance*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. s. 204

Monetizace dluhu

V dobách recese se často využívá monetizace dluhu, ale aby byl takový způsob výhodný, musí být realizován v době nízké inflace. Centrální banka tedy vstoupí na sekundární trh a nakoupí na něm státní dluhopisy.⁴⁹

3.8.4 Administrativní řešení

Odmítnutí existence dluhu či jeho úroků je velmi efektivní a radikální způsob, jak umořit státní dluh. Po takovém kroku výrazně klesne důvěryhodnost země a je možné, že v budoucnu ji nikdo nepůjčí. Vysoké zvýšení úrokových sazeb je dalším problémem, protože to vede ke zvýšení nákladů spjatých s obsluhou státního dluhu.⁵⁰

3.8.5 Mimořádná kapitálová dávka

Jedná se o jednorázovou daň či odvod majetku nebo hotovosti ve prospěch státu přímo na splacení dluhu. Takový přístup vyvolává obavy z opakovaného využití v budoucnu a má výrazný negativní efekt na investice a úspory. Jestliže se taková dávka týká státních dluhopisů povede to k snížení poptávky po nich. Může dojít k zdanění zahraničních firem, což povede k alokaci jejich kapitálu do zahraničí. Kvůli těmto negativním důsledkům není tento způsob financování moc využíván.⁵¹

3.8.6 Dluhová brzda

V České republice platí od roku 2017 zákon o rozpočtové odpovědnosti, který stanovuje maximální možné výdaje pro státní rozpočet a fondy a zároveň stanovuje maximální možnou míru zadlužení na 55 % HDP, pokud je dosaženo dluhové brzy, tak zákon nařizuje sestavení vyrovnaného rozpočtu.⁵² Tento zákon byl zaveden pro případ budoucího přijetí eura, aby ČR splnila Maastrichtská kritéria.

⁴⁹ DVORÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 143

⁵⁰ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. s. 519

⁵¹ DVORÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 142

⁵² MFČR. *ČR již zavedla dluhovou brzdu do svého právního systému* [online]. 2019 [cit. 2021-06-12].

Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2019/cr-jiz-zavedla-dluhovou-brzdu-do-sveho-p-35236>

4 Vlastní práce

4.1 Vývoj státního dluhu od roku 1920 do současnosti

Původně vznikal státní dluh za účelem zabezpečení hranic státu anebo z důvodu financování armád nutných k válkám. Umožnil tak pokrytí výdajů důležitých k přežití státu, jejichž výše a doba trvání se nedala předem předvídat.⁵³ Státy v minulosti nedostatek finančních prostředků řešily zavedením cel na určité typy zboží, které představovaly velkou příjmovou položku do státních rozpočtů. Dnes má clo za cíl ochránit vlastní producenty a zvýhodnit je oproti konkurenci.⁵⁴

Moderní Evropa ve formě Evropské unie začala díky procesu integrace představovat velmi atraktivní trh pro zahraniční investory a spolu se vznikem nepříznivých faktorů v zahraničí jako byla recese v USA, stagnace Japonska nebo obava z investování do nově industrializovaných států přinesla EU obrovský příliv zahraničního kapitálu.⁵⁵ Odliv zahraničního kapitálu v budoucnosti může způsobit další problémy s růstem státního dluhu.

Každý suverénní stát má vlastní hospodářskou politiku, a proto se liší i jejich přístup k tvoření a splácení státního dluhu. Některé státy jsou více zodpovědné a některé o poznání méně. V průběhu času docházelo k politickým změnám, které jsou spjaty i se státním dluhem. Jednalo se převážně o změny po volbách a výměně názorových proudů levice a pravice ve vládě, ale v některých případech došlo i k násilnému převzetí moci. Určité územní celky nebo dokonce celé země byly připojeny a integrovány k jiným státům. V několika případech dokonce došlo ke sloučení států nebo k jejich rozpadu. Následující ekonomicko-historická studie zkoumá vývoj státního dluhu vybraných zemí od roku 1920 až do současnosti.

4.1.1 Česká republika

Samostatná Česká republika vznikla až 1. 1. 1993 a to zánikem České a Slovenské Federativní Republiky k 31. 12. 1992, proto byla část studie zabývající se ČR rozdělena na dva časové úseky, protože období do konce roku 1992 představuje státní dluh celého Československa a po něm následující období zahrnuje pouze dluh ČR.

⁵³ EICHENGREEN, B., EL-GANAINY, A., ESTEVES, R., MITCHENER, K. *Public debt through the ages* [online]. VoxEU. [cit. 2021-11-12]. Dostupné z: <https://voxeu.org>

⁵⁴ NEUMANN, P., ŽAMBERSKÝ, P., JIRÁNKOVÁ, M. *Mezinárodní ekonomie*. Praha: Grada, 2010. s. 38

⁵⁵ KUČEROVÁ, I. *Ekonomiky členských států Evropské unie*. Praha: Karolinum, 2003. s. 56

Vývoj státního dluhu Československa v období 1920-1992

Vznik samostatného Československa 28. 10. 1918 představoval velký problém, protože ČSR byla součástí Rakousko-Uherské monarchie, která prohrála první světovou válku a její ekonomika se na konci války nalézala doslova v totálním kolapsu. Monarchie totiž nebyla vůbec připravena a schopnost na vedení rozsáhlého a dlouholetého konfliktu nebyla v silách monarchie a znamenala její definitivní konec. ČSR musela řešit mnoho problémů, měla problém s dovozem a odbytem, protože dříve existovala celní unie v rámci celé monarchie a podle toho se i obchodovalo, ale dodavatelé a odběratelé se nyní nacházeli za hranicemi, v úplně jiném státě. Dalším zásadním problémem byla infrastruktura, která vedla směrem do Vídně a Budapešti, a to bylo z geografického hlediska pro ČSR velmi nepříjemné. Ministr financí Alois Rašín přišel s měnovou reformou a vznikem české koruny, aby se republika odpoutala od silně inflační rakousko-uherské koruny.⁵⁶ Československo zdědilo po monarchii nemalé válečné dluhy a rozpočty v poválečných letech byly z počátku převážně schodkové, ale v druhé polovině dvacátých let se podařilo dosáhnout opakovaných přebytků, což umožnilo stabilizovat veřejné finance a udržet státní dluh na přijatelné úrovni, ale období konjunktury bylo náhle ukončeno Velkou hospodářskou krizí, která Československo tvrdě zasáhla.⁵⁷

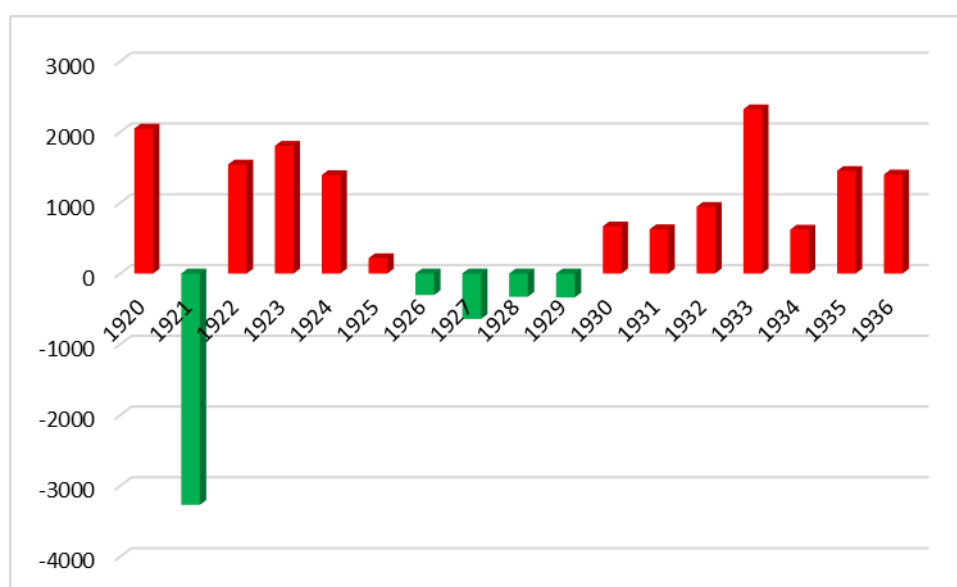
Během velké deprese se výrazně omezovala průmyslová produkce, která v ČSR během roku 1933 dosáhla vůbec nejnižší hodnoty 60,2 % oproti předkrizovému roku 1929. Hospodářství republiky bylo oproti jiným zemím zasaženo výrazně více. V roce 1937 dosahovala průměrná průmyslová produkce vyspělých zemí hodnot okolo 103,4 % oproti roku 1929, ale ČSR se ani tento rok nepodařilo dosáhnout předkrizových čísel a dosáhla pouhých 96,3 %. Do ČSR hospodářská krize dorazila později než v zahraniční, ale zemi zasáhla o to více. Zahraniční obchod klesl, a naopak rostla nezaměstnanost spolu s inflací. Počet nezaměstnaných se z 42 tisíc v roce 1929 zvedl mezi lety 1930-1937 na 640 až 740 tisíc, ale podle různých odhadů dosahovala nezaměstnanost dokonce až milionu. Hospodářství republiky bylo zasaženo více než většina tehdejších vyspělých tržních ekonomik. Hlavním důvodem byl obrovský pokles vývozu, na kterém byla ČSR závislá. Export v roce 1937 dosáhl jen pouhých 57 % oproti předkrizovému roku. Dalším problémem bylo připoutání koruny ke zlatu (zlatý standard), který způsobil růst kupní síly, když šla

⁵⁶ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 218-221

⁵⁷ MFČR. *Historie Ministerstva financí 1918-2004* [online]. [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>. s. 10

cena zlata nahoru, což mělo za následek pokles cenové hladiny a růst inflace. Spousta zemí odpoutala svoji měnu od zlata a provedla její devalvaci.⁵⁸ Státy se ke krizi stavěly různými způsoby a jinak je i řešily. Československo se inspirovalo v USA a zavedlo rozsáhlé a složité celní sazby. Tehdejší vládnoucí garnitura naprosto ignorovala zkušenosti v USA, kde se taková opatření ukázala nejen jako nefunkční, ale dokonce i jako škodlivá. ČSR si s krizí nedokázala poradit a své opatření a řešení směřovala špatným směrem.⁵⁹

Graf 2: Schodky státních rozpočtů ČSR v mil. Kč v období 1920-1936

Zdroj: Senát PČR, vlastní zpracování

Na grafu lze vidět převahu schodků v prvorepublikových rozpočtech. Výjimkou je jen rok 1921 a období let 1926-1929, které ukončila Velká hospodářská krize a následovala vyvrcholením v roce 1933. Schodek byl v roce 1933 největší od vzniku ČSR, což zobrazovalo i její ekonomický stav, protože se republika nacházela přímo na vrcholu krize.

Většina problémů, které vznikly vytvořením ČSR nebyly během trvání první republiky nikdy vyřešeny a byly důvodem jejího zániku. Prvním problémem byla početná německá menšina v pohraničních oblastech, ale dokud existovala Výmarská republika nebyla na německé straně vůle takovou věc řešit. Dalším problémem bylo ignorování Slováků, kteří měli skoro nulovou autonomii.

⁵⁸ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 222-223

⁵⁹ KRČEK, T. *Globální ekonomická krize: Přístupy a východiska* [online]. Kancelář Poslanecké sněmovny. [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <https://www.psp.cz>

První změny přišly v roce 1933, když se v Německu dostal k moci Adolf Hitler. Jeho agresivní rétorika měla jasný směr a bylo zřejmé, že jeho prvním cílem ve válečném snažení bude Československo. Republika byla hluboko v hospodářské krizi a musela začít uvažovat o navyšování výdajů na zbrojení a obranu, které byly právě za posledních několik let seškrtány na minimum a Československá armáda se nacházela v bídém stavu. V letech 1934 a 1935 lze pozorovat malý nárůst výdajů na zbrojení, ale přelomový byl až rok 1936, kdy se výdaje na armádu skokově navýšily.⁶⁰ ČSR nemohly pomoci ani zvyšující se výdaje na zbrojení. V září 1938 byla podepsána Mnichovská dohoda jinak známá jako Mnichovská zrada či diktát. Francie a Velká Británie nehodlaly pomoc v konfliktu s Německem a republice nezbylo nic jiného než vést předem prohranou válku anebo se podřídit. ČSR přijala dohodu a následkem byla ztráta 30 % území a zhruba třetiny populace, ale největší ránou byla ztráta dvou třetin průmyslu a jedné třetiny orné půdy. Ztráta Sudet znamenala konec první republiky na jejíchž zbytcích vznikla republika druhá, která ovšem neměla dlouhého trvání, protože v březnu 1939 zabralo Německo i zbytek Československa. Byl vytvořen loutkový Protektorát Čechy a Morava pod německou ochranou a vznikl samostatný Slovenský štát. Protektorát měl sice oficiálně českou vládu, ale de facto měli opravdovou moc Němci a Říšský protektor. V zahraničí se mezitím vytvořila Československá exilová vláda vedená Edvardem Benešem.⁶¹

Příchod druhé světové války znamenal další vykořisťování českého obyvatelstva Německem, které započalo už Mnichovskou dohodou. Protektorát se musel přeorientovat na válečnou produkci, aby mohl uspokojit německé válečné záměry, které znamenaly další zadlužování Protektorátu.⁶²

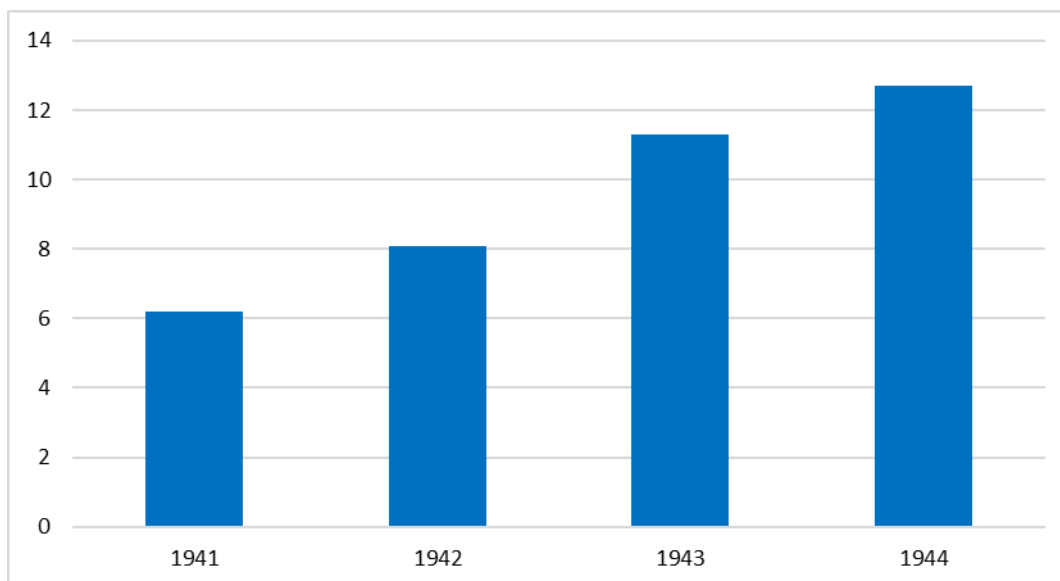
Z grafu č. 3 je vidět rostoucí tendence schodků rozpočtů Protektorátu Čechy a Morava, které se zvyšovaly hlavně kvůli probíhající válce. Došlo v porovnání s prvorepublikovými schodky k obrovskému nárůstu, a to dokonce až několikanásobně. Země se výrazně zadlužila a během války utrpěla nemalé materiální škody.

⁶⁰ MFČR. *Historie Ministerstva financí 1918-2004* [online]. [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>. s. 13

⁶¹ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 226-227

⁶² TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 227

Graf 3: Schodky státních rozpočtů Protektorátu v období 1941-1944 (mld. K)

Zdroj: TOMEŠ, Z., *Hospodářská politika*, s. 230, vlastní zpracování

Druhá světová válka v Evropě skončila bezpodmínečnou kapitulací nacistického Německa 8. května 1945. Většina kontinentu byla válkou tvrdě zasažena a zanechala za sebou zbídačenou zemi a obyvatelstvo. Výjimkou nebylo ani Československo, které opět získalo svobodu a mohlo obnovit svůj demokratický systém.

Začala obnova válkou zdevastované ekonomiky a byla započata konfiskace majetků za pomoci Benešových dekretů, které se hlavně zaměřovaly na kolaboranty, Němce a Maďary. Společnost byla zklamána západními státy, které ji v Mnichově opustily, tak začala výrazně sílit podpora KSČ a ČSR se více dostávala pod vliv Sovětského Svazu. Důkazem toho je Marshallův plán, který měl za cíl poválečnou obnovu Evropy a poslal do ní obrovské sumy peněz, aby nastartoval ekonomiku. Československá vláda v čele s Klementem Gottwaldem plán nejdříve přijala, ale po nátlaku SSSR ho odmítla. Směřování státu bylo zpočátku demokratické, ale všechno ukončil únor 1948, kdy komunisté získali absolutní moc.⁶³ Následně se naplno rozjela kolektivizace, znárodňování, hledání politických odpůrců a přesun od tržního hospodářství k plánovanému. Hospodaření státních rozpočtů bylo za dobu vlády komunistického režimu

⁶³ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 231-232

vyrovnané, ale toho bylo dosahováno uměle za pomoci Státní banky československé, která prováděla emise dluhopisů.⁶⁴

Po pádu režimu v roce 1989 byla nutná razantní reforma ekonomického systému, který musel přejít z plánovaného hospodářství k tržnímu, respektive smíšenému. Velkým problémem byly rozdílné pohledy na budoucí směřování státu politických reprezentací Česka a Slovenska, což vedlo k následnému rozpadu ČSFR na dva samostatné státní útvary.⁶⁵

Vývoj státního dluhu samostatné ČR v období 1993-2020

Hlavním cílem období transformace hospodářství bylo dosažení rovnováhy ekonomiky na úkor jejího růstu. Prioritou fiskální politiky bylo vytváření vyrovnaných rozpočtů a postupný odchod státu z ekonomiky.⁶⁶ Pohledy z hlediska teorie se různí a pravice by na problematiku zadlužování měla nahlížet jinak než levice, ale po pohledu na 30letou historii růstu státního dluhu lze vidět fakt, že státní dluh rostl bez ohledu na ideologickou orientaci.

První vláda samostatné České republiky pro období 1992-1996 byla sestavena Václavem Klausem a zahrnovala subjekty ODS, KDS (později integrována do ODS), ODA a KDU-ČSL. Jednalo se o středopravicovou koalici, která měla v zastupitelském orgánu většinu 105 poslanců. Koalice pokračovala i v příštím období, ale měla jen 99 poslanců, proto jim pomohla ČSSD, která při hlasování o důvěře vládě odešla ze sálu a snížila tím potřebné kvorum pro získání důvěry. Vláda ale své období nedokončila a po aféře o financování ODS se vláda rozpadla a přišla první úřednická vláda ČR vedená Josefem Tošovským, a ještě na jaře 1998 se konaly předčasné volby.⁶⁷ Od roku 1993, kdy státní dluh dosahoval výše 158,8 miliard Kč, stoupl do konce roku 1998 na 194,7 miliard Kč. Nominálně se dluh zvýšil ale v poměru k HDP klesl z 13,2 % na 9 %.⁶⁸

V předčasných volbách zvítězila ČSSD, která nebyla schopna sestavit koaliční vládu, ale byla podpořena ODS podepsáním opoziční smlouvy. Pro volební období 1998-2002 vznikla menšinová vláda Miloše Zemana, která zahrnovala pouze ČSSD. Vláda sice

⁶⁴ MFČR. *Historie Ministerstva financí 1918-2004* [online]. [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>. s. 53-55

⁶⁵ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 247

⁶⁶ Vláda ČR. *Historie minulých vlád* [online]. [cit. 2021-11-19]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz>

⁶⁷ MUSIL, P. *Vzpomínáte? Tohle byly nejuživější bitvy o rozpočet* [online]. Ekonomický deník. [cit. 2021-11-19]. Dostupné z: <https://ekonomickydenik.cz>

⁶⁸ ČSÚ. *Hlavní makroekonomické ukazatele* [online]. [cit. 2021-11-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz>

získala důvěru, ale neměla dostatečnou podporu pro rozpočet na rok 1999 a země nakonec strávila dva týdny v rozpočtovém provizoriu, než se vyjednal a odhlasoval rozpočet pro který byla v poslanecké sněmovně většinová podpora. V příštích letech musela se schvalováním rozpočtu pomoc i samotná ODS.⁶⁹

Ve volebním období 2002-2006 existovaly dokonce tři vlády ČSSD s jejími předsedy Vladimírem Špidlou, Stanislavem Grossem a Jiřím Paroubkem. Koalice zůstala po všechny vlády stejná a zahrnovala kromě již zmíněné ČSSD i US-DEU a KDU-ČSL.⁷⁰ Vláda Jiřího Paroubka si v programovém prohlášení dávala za cíl urychlit hospodářský růst pomocí inovací a stabilizovat veřejné finance spolu se zvyšováním efektivity veřejných výdajů. Pro rok 2006 plánovala vláda maximální hranici pro schodek státního rozpočtu ve výši 4 % HDP.⁷¹

Volby v roce 2006 se svým výsledkem zapsaly jako bezprecedentní, protože vznikly dva bloky. Jeden tvořený ČSSD s KSČM a druhý, který zahrnoval ODS, KDU-ČSL a SZ. Oba bloky měly přesně 100 poslanců a vznikla patová situace, která nakonec byla vyřešena ve prospěch ODS. Mirek Topolánek se pokusil sestavit jednobarevnou vládu, ale nepodařilo se získat dostatečnou podporu. Druhá vláda Mirka Topolánka už byla koaliční a důvěru získala díky dvěma poslancům ČSSD, kteří opustili během hlasování jednací sál. Počet přeběhlíků se postupně zvedl až na čtyři, ale vládě byla v roce 2009 vyslovena nedůvěra a nastoupil úřednický kabinet Jana Fischera, který s důvěrou dovládl až do řádných voleb v roce 2010.⁷² Za vlády Mirka Topolánka přišlo období Velké recese, kdy došlo v roce 2008 ke krachu americké banky Lehman Brothers a celá ekonomika byla zasažena. Ve společnosti se projevila nedůvěra, panika a HDP prudce klesl. Stát musel vynaložit vysoké sumy peněz na stimulaci ekonomiky, což znamenalo růst zadlužení země, které pokračovalo i v dalších letech.⁷³

Z voleb v roce 2010 vzešla vláda Petra Nečase, která měla ve sněmovně pohodlnou většinu 118 poslanců zastoupených ODS, TOP 09 a VV. Koalici od počátku provázely

⁶⁹ MUSIL, P. *Vzpomínáte? Tohle byly nejuživější bitvy o rozpočet* [online]. Ekonomický deník. [cit. 2021-11-19]. Dostupné z: <https://ekonomickydenik.cz>

⁷⁰ ČTK. *V roce 2002 vznikla nová vláda za měsíc po volbách* [online]. [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz>

⁷¹ Vláda ČR. *Programové prohlášení vlády Jiřího Paroubka (2005)* [online]. [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz>

⁷² MUSIL, P. *Vzpomínáte? Tohle byly nejuživější bitvy o rozpočet* [online]. Ekonomický deník. [cit. 2021-11-19]. Dostupné z: <https://ekonomickydenik.cz>

⁷³ VÁCHAL, A., KREJČÍ, J., POLÁČEK, D., NEUFUS, O., NEVYHOŠTĚNNÝ, J., KUNC, T., ČTK. *Před 10 lety přišel obří otřes. Globální ekonomická krize v číslech a datech* [online]. Aktuálně.cz. [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz>

různé problémy a aféry, které nakonec způsobily i odchod VV z vlády a vznik strany LIDEM, která se odtrhla od VV a rozhodla se ve vládě nadále setrvat. Vláda nakonec skončila aférou premiéra Nečase známé pod názvem kauza Nagyová. Koalice měla původně pokračovat, ale prezident Zeman se rozhodl pověřit Jiřího Rusnoka sestavením dalšího úřednického kabinetu. Nová vláda nezískala důvěru a dovládla v demisi do předčasných voleb v roce 2013.⁷⁴ Nečasově vládě se podařilo prosadit dva úsporné rozpočty, které výrazně snížily tempo zadlužování ČR. Snižovala výdaje ve státní správě a počet státních zaměstnanců poklesl o deset tisíc. Obliba kabinetu postupně klesala a velký podíl na tom měla i neschopnost vlády interpretovat své reformy, které nakonec skončily jako v případě důchodové reformy naprostým fiaskem.⁷⁵

Z předčasných voleb po pádu Nečasova kabinetu vyšla z voleb jako vítěz ČSSD. Bohuslav Sobotka byl pověřen sestavením vlády a vznikla koalice ČSSD, ANO 2011 a KDU-ČSL, která měla většinu 111 poslanců. Vláda zvládla bez větších potíží až na pár výměn ministrů fungovat až do konce volebního období v roce 2017. Trend započatý na konci 90. let po dlouhých letech skončil. Státní dluh se nominálně snížil a výrazně klesl v poměru k HDP. V roce 2016 skončilo hospodaření státu dokonce přebytkem 61,8 mld. Kč, což je poprvé od roku 1995. Za vlády Bohuslava Sobotky dosáhla nezaměstnanost nejnižších hodnot v rámci všech 28 zemí EU.⁷⁶

Ve volbách v roce 2017 s přehledem zvítězilo hnutí ANO 2011, ale první pokus na sestavení jednobarevného kabinetu se nepovedl a bylo nutné vytvořit koalici. V druhé vládě Andreje Babiše zasedli i zástupci ČSSD, ale kabinet byl i tak menšinový a musel se opírat o podporu KSČM, která uzavřela dohodu o podpoře vlády. V roce 2021 ji komunisté kvůli sporům s vládou a neplnění sjednané dohody vypověděli, ale pád vlády nedovolili. Vláda Andreje Babiše hospodařila do konce roku 2019 velmi podobně jako předešlý kabinet Bohuslava Sobotky. Státní dluh se sice nominálně zvyšoval, ale v poměru k HDP se snižoval. Zlom přišel až v roce 2020, kdy nastala bezprecedentní situace a svět se dostal do celosvětové pandemie, kdy se významně rozšířil vir SARS-COV-2. Situace byla natolik vážná, že došlo i na uzavření služeb a byl vyhlášen zákaz nočního vycházení. Stát musel

⁷⁴ Aktuálně.cz. *Vláda Petra Nečase* [online]. [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz>

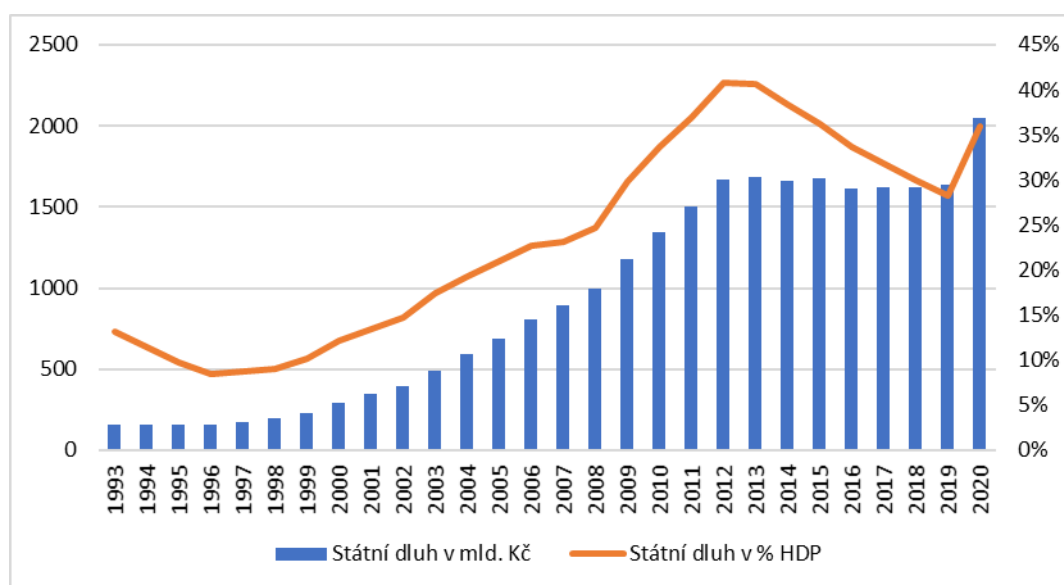
⁷⁵ iRozhlas. *Nečasova vláda je poslední den u moci. Ušetřila, ale reformy se jí nepodařily* [online]. [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz>

⁷⁶ Vláda ČR. *Vláda Bohuslava Sobotky 2014–2017* [online]. [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz>

vyplácet kompenzace podnikatelům, aby nezbankrotovali. V kombinaci s vysokými náklady, poklesem příjmů a HDP zaznamenal rok 2020 skokový nárůst státního dluhu.

Po volbách v roce 2021 podepsalo pět stran koaliční smlouvu se záměrem sestavit vládu. Premiérem by se měl stát Petr Fiala s koalicí tvořenou ODS, TOP 09, KDU-ČSL, STAN a Piráty, která bude mít podporu 108 poslanců. Budoucí vláda v předběžném programovém prohlášení slibuje snížit schodky státních rozpočtů na 3 % HDP, ale už konkrétně nestanovuje, kdy k tomu má dojít.⁷⁷

Graf 4: Vývoj státního dluhu ČR v období 1993-2020

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Graf zobrazuje postupný nárůst státního dluhu od roku 1997 až do roku 2014, kdy začalo tempo zadlužování země postupně klesat. Zvrat způsobil až rok 2020, který indikuje další tempo zadlužování pro další roky.

4.1.2 Portugalsko

Portugalsko se v mnoha ohledech podobá České republice, aspoň v počtu obyvatel a v rozloze. V historii se už země rozcházejí a celé dvacáté století prožili úplně jinak a s tím plynou i rozdíly v ekonomice a státním dluhu.

⁷⁷ ČTK. ČT: Programové prohlášení slibuje i snížení sociálního pojištění [online]. 2021 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz>

Vývoj státního dluhu Portugalska v období 1920-1992

Po vraždě portugalského krále Carlose I. a dědice trůnu revolucionáři skončila mnoho století trvající portugalská monarchie, na jejichž troskách v roce 1910 vznikla první Portugalská republika, která se do první světové války zapojila na straně států Dohody, ale až v roce 1916. Portugalsko na základě spojenecké smlouvy s Velkou Británií, a hlavně kvůli ochraně svých afrických kolonií zrekvírovalo všechny lodě Německého císařství kotvící v jeho přístavech. Následkem akce bylo vyhlášení války Portugalsku. I když byla republika ve válce, tak se zpočátku její pomoc omezila pouze na námořní činnost, ale o rok později dokonce nasadila vojáky, kteří se hlavně účastnili bojů v Belgii.⁷⁸

V meziválečném období se stalo Portugalsko nestabilním místem, kdy došlo dokonce k pokusům o obnovení monarchie. Celé období ukončil převrat v roce 1926, který vedl ke zrození druhé republiky. K moci se následně v roce 1932 dostal António Salazar, který přišel s režimem označovaným jako Estado Novo (Nový stát), který měl už více autoritářské směřování. Režim zastával nacionalistické a katolické hodnoty. Pod vládou Antónia Salazara ekonomika ve 40. letech rostla a velký podíl na tom měly nové programy a důkladné řízení. Naopak v 50. letech se ekonomika propadá a v 60. letech nedokáže využít období růstu na rozdíl od ostatních států Evropy. Režim se také za každou cenu snažil udržet své africké kolonie Angolu, Mosambik a Guinea-Bissau a proto vedl i dlouho trvající koloniální válku, kterou nakonec Portugalsko prohrálo. Po smrti Salazara se otevřela cesta ke změně vlády, která vyvrcholila v roce 1974 karafiátovou revolucí, která znamenala vznik třetí republiky. Pojmenování karafiátová proto, že lidé vítali vojáky karafiáty, které jim zastrkávali do hlavní zbraní. V roce 1976 pak Portugalsko uznalo nezávislost všech svých bývalých kolonií. Východní Timor byl napaden a připojen k Indonésii, ale v roce 2002 získal nezávislost a Macau bylo podstoupeno a navraceno zpět Číně, čímž definitivně skončila Portugalská koloniální říše.⁷⁹

Vývoj státního dluhu Portugalska v období 1993-2020

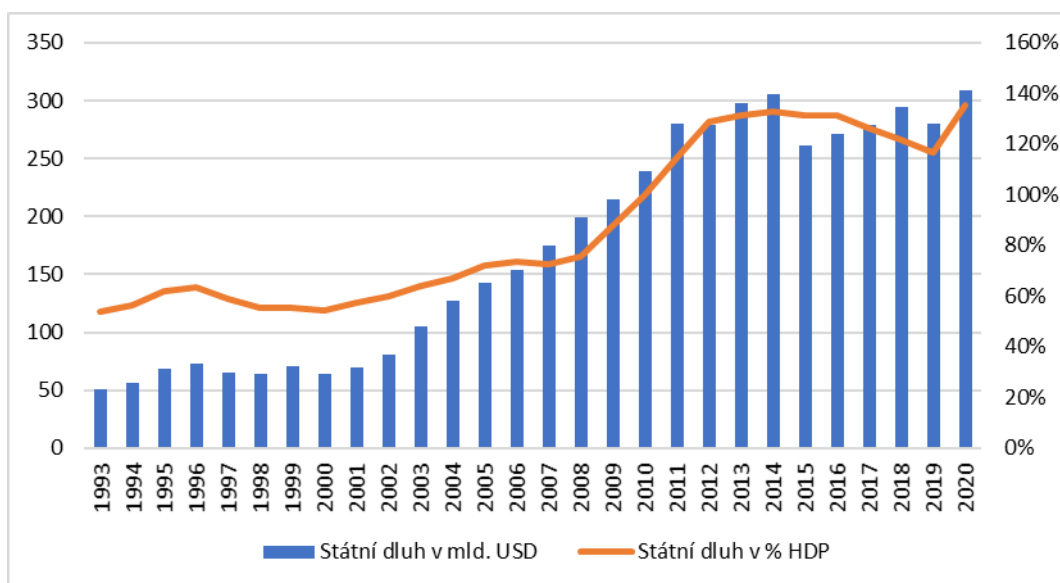
Portugalsko je po Řecku a Itálii nejzadluženější zemí Evropské unie. Ve třetím kvartálu roku 2007 dosahoval veřejný dluh v poměru k HDP 67,6 %, ale ve stejném období v roce 2019 už to je 123 %. Veřejných dluh Portugalska v tomto úseku kulminoval zhruba

⁷⁸ History.com Editors. *Germany declares war on Portugal* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://www.history.com>

⁷⁹ Portugal Online. *The republic* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://portugalonline.com>

ve třetím kvartálu roku 2017, kdy dokonce dosahoval 132,1 % v poměru k HDP. Portugalská vláda se snažila do konce volebního období srazit veřejný dluh pod 120 %, ale toho cíle nebylo dosaženo zhruba o 3 %. Pandemie, která propukla o rok později situaci veřejných financí už vůbec nepomohla a dluh Portugalska se opět skokově zvýšil a přinesl další problémy.⁸⁰

Graf 5: Vývoj státního dluhu Portugalska v období 1993-2020

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

Portugalský dluh má rostoucí trend už od roku 2001 až na období let 2014-2019, kdy státní dluh v poměru k HDP klesal. Nejvyšší zadlužení země způsobila krize a následná recese v roce 2008, kdy za pouhých 6 let stoupl dluh o 55,8 %. Následovalo období snižování dluhu, které bylo tvrdě přerušeno pandemií.

4.1.3 Francie

Francie se řadí mezi největší ekonomiky světa a Evropy, konkrétně je sedmou největší ekonomikou na světě a třetí v Evropě. Republika je i na poměry vyspělých států typická svojí nízkou úrovní chudoby a vysokou sociální rovností. Během 20. století prodělala Francouzská republika velké změny a z obrovské koloniální mocnosti se stala země, která má fakticky oproti svému dřívějšímu vlivu na běh světových událostí velmi

⁸⁰ Finance.cz. *Francie nejzadluženějším státem EU? Ale kdeže...* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://www.finance.cz>

zanedbatelný podíl, ale francouzské obyvatelstvo pořád žije její někdejší slávou a velikostí, která už v současné době neodpovídá realitě.⁸¹

Vývoj státního dluhu Francie v období 1920-1992

První světová válka měla na obyvatelstvo a všeobecně celou zemi velmi negativní účinek. Zanechala zemi v katastrofálním stavu a vysoce ji zadlužila, proto si Francie hodlala z pozice síly vymoci tvrdé peněžní i materiální reparace po Německu, které válku prohrálo. Ze zpětného pohledu to nebyl šťastný krok, protože potupa způsobená dohodou ve Versailles a nestabilita vyvolaná vysokými reparacemi spolu s hyperinflací způsobila vzestup radikálních myšlenek a vydláždila cestu k moci nacistickému Německu, které v roce 1940 vojensky ovládlo celou pevninskou Francii. Politika Francouzské republiky měla ve 20. letech hlavně jeden cíl, oslabit Německo, a naopak pomocí reparací sebe posílit a rekonstruovat ze získaných prostředků vlastní ekonomiku. V lednu 1923 dokonce Francie vyslala vojáky do demilitarizovaného Porúří, protože Německo nebylo schopno dostát svým závazkům. Francouzská ekonomika zažila velké oživení a její hospodářství prošlo transformací, která přinesla spoustu nových inovací, ale i přes to všechno bylo zemědělství oproti tomu německému a britskému výrazně zaostalé. Bylo to způsobeno hlavně nízkou úrovní mechanizace a neschopností farmářů opřít se od starých metod, které byly méně efektivní. Průmysl na tom nebyl lépe, i když výrazně vzrostl, tak měl stále problémy přizpůsobit se systému masové výroby.⁸²

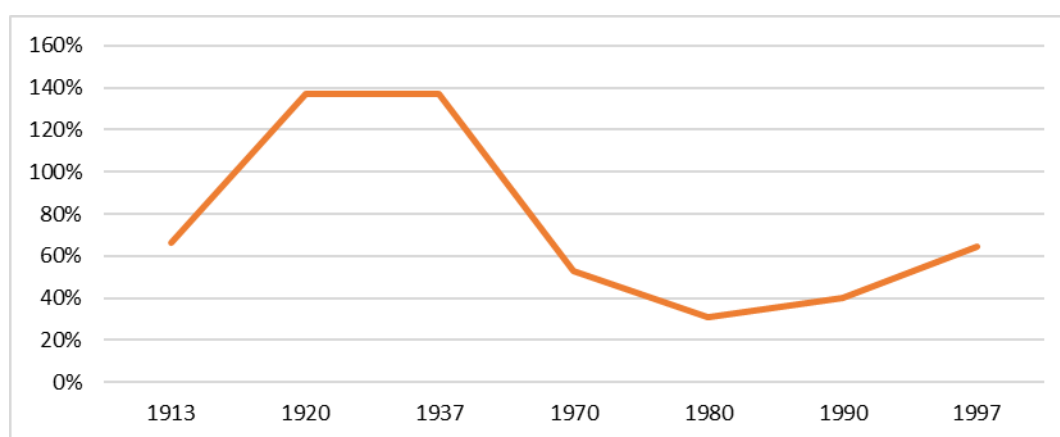
Velká deprese na Francii zpočátku nedopadla tak tvrdě jako na zbytek vyspělého světa, a to hlavně proto, že země zaměstnávala stále velký podíl obyvatel v agrárním sektoru, který byl krizí zasažen výrazně méně než průmysl. Krize se plně projevila až v roce 1932 a to velkým nárůstem nezaměstnanosti. Nevhodně zvolená opatření ve formě deflační politiky v boji s inflací a snižování státních výdajů měly za následek jen další prohloubení krize. Toho v roce 1936 využila levicová koalice, aby vyhrála volby. Nová vláda přišla s expanzivní politikou, která znamenala zvyšování platů a snížení pracovní doby v týdnu na 40 hodin. Hospodářství republiky zažilo oživení, které bohužel nemělo dlouhého trvání. Recese v letech 1937 a 1938 vrátila zemi opět k hospodářské stagnaci, ze které se země definitivně vzpamatovala až v průběhu roku 1938 zvyšováním výdajů na obranu, protože se země začínala čím dál více cítit ohrožena Německem. Francie po

⁸¹ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 140

⁸² TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 140-142

napadení Polska v září 1939 vstoupila do druhé světové války, ale o žádný velký útok se nepokusila. Samotná Francie padla na jaře 1940 po pouhé šesti týdenní invazi. Sever země a území kolem Atlantského oceánu zabralo Německo přímo a na zbytku území vznikla Vichistická Francie. Země byla až do osvobození spojeneckými silami roku 1944 značně vykořisťována Německem. Na obyvatele padlo vysoké daňové zatížení a kapitál spolu s prací byl odváděn do říše. Po válce byla celá Francie, ale i její obyvatelstvo v zuboženém stavu. Velká deprese, válka a nacistické drancování země způsobily mezi lety 1930 a 1945 snížení francouzského čistého kapitálu o 40 %, proto byla země velmi závislá na peněžní a materiální pomoci USA.⁸³

Graf 6: Vývoj veřejného dluhu Francie v průběhu 20. století v poměru k HDP

Zdroj: TOMEŠ, Z., *Hospodářská politika*, s. 155, vlastní zpracování

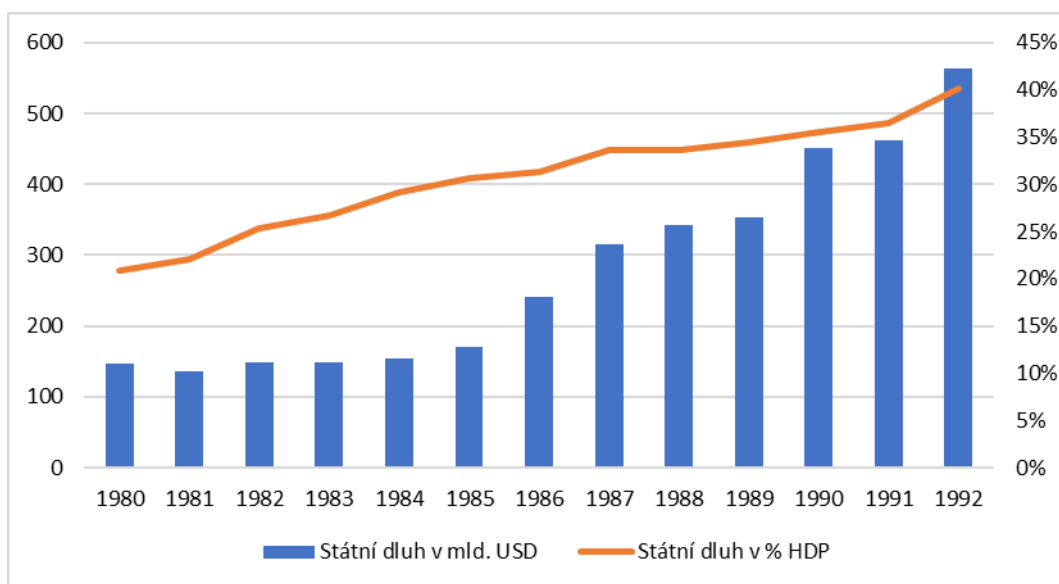
Po konci války byl vyhlášen plán národní obnovy, který měl modernizovat a oživit ekonomiku zdevastované země. Došlo dokonce i k znárodňování klíčových odvětví a bank, za účelem vymanění se z pocitu zaostalosti. Marshallův plán byl hlavním zdrojem peněz pro oživení hospodářství a Francie byla jedním z jeho největších příjemců. Období let 1945-1975 znamenalo pro Francii velké hospodářské oživení a dlouhodobý trend růstu ekonomiky. Velkou ránou byl rozpad koloniálního impéria, který započal ztrátou Indočíny (1954) a vyvrcholil válkou o nezávislost Alžírsko (1962). Následoval proces dekolonizace, který i přes zachování úzkých obchodních vazeb s bývalými koloniálními státy způsobil ztrátu francouzského kapitálu, protože nové země často překročily k jeho zestátnění.⁸⁴

⁸³ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 143-145

⁸⁴ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 145-148

Ekonomický růst byl zastaven v 70. letech ropnými krizemi. Rostla nezaměstnanost spolu s inflací, a naopak klesala průmyslová produkce. Francie na rozdíl od Německa, které se rozhodlo jít cestou minimalizace inflace zvolila naopak možnost zvýšit objem peněz v ekonomice, aby obyvatelům neklesly reálné příjmy. Důsledkem takové politiky byla vysoká inflace, která oslabovala frank a ve výsledku způsobila další prodražení ropy. V letech 1973 a 1979 dosáhla inflace skoro 14 % a za celá 70. léta neklesla pod 5 %. Vítězství levice ve volbách v roce 1981 znamenalo novou vlnu znárodnování bank a klíčových složek průmyslu. Došlo k odlivu zahraničního kapitálu a investorů. Ekonomická situace Francie se nezlepšila, naopak se spíše zhoršila. Nakonec bylo od takových metod podpory hospodářství a snahy vytvořit ekonomický růst pomocí veřejných peněz postupně upuštěno a vláda se navrátila k makroekonomické stabilizaci od které při svém nástupu do funkce ustoupila. V průběhu 80. let se podařilo francouzské hospodářství zbavit všech vážných makroekonomických problémů, kromě vysoké nezaměstnanosti, která ale postupně klesala. Velký podíl na tom mělo vítězství pravice v roce 1986, která místo znárodnování přišla s rozsáhlými privatizačními programy a snižovala některé daně zavedené minulou vládou.⁸⁵

Graf 7: Vývoj státního dluhu Francie v období 1980-1992

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

⁸⁵ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 150-154

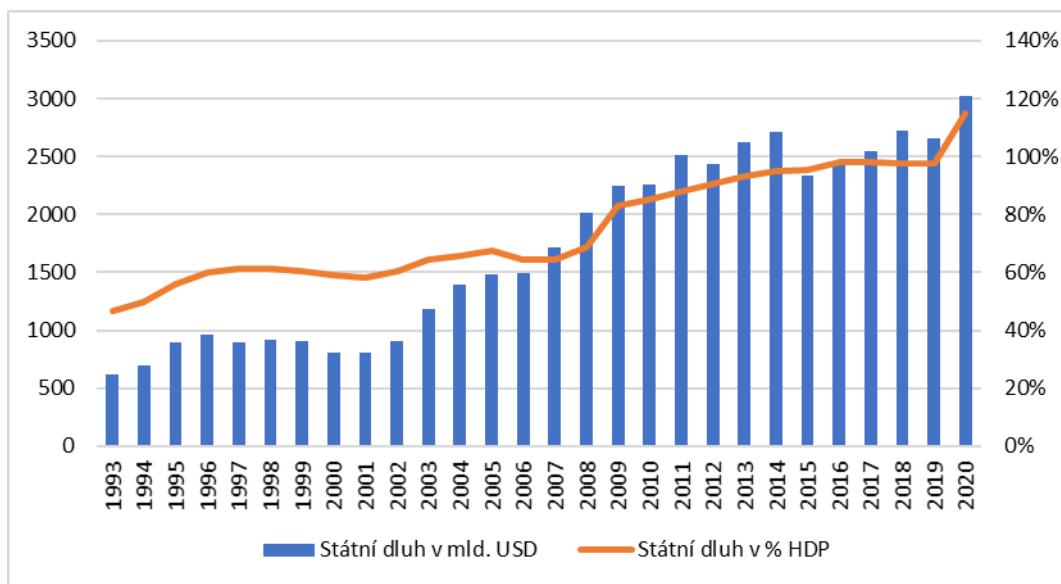
Graf zobrazuje postupné zvyšování státního dluhu Francouzské republiky, který má růstový trend a v poměru k HDP dosahoval dluh v roce 1990 35,6 %, což je zhruba úroveň, které ČR dosahovala v roce 2020.

Vývoj státního dluhu Francie v období 1993-2020

Státní dluh Francie byl tvořen v každém období její historie kvůli jiným důvodům. Do příchodu světových válek byl dluh značně ovlivněn nákladnou správou kolonií, ale oproti skokovým nárůstům v době 1. a 2. světové války tak vysoký nebyl. Francouzské hospodářství se po válkách stabilizovalo a začalo splácet svůj dluh. Jeho nárůst lze pozorovat až v 80. letech z důvodů ekonomických experimentů. Státní dluh se zvyšoval i v 90. letech, protože Francie nebyla schopna financovat své štedré zdravotní a sociální programy. Francouzi si zvykli na vysoký standard a pro každou vládní garnituru je a bude obtížné připravit obyvatelstvo o takové výsady, i kdyby to bylo v zájmu snížení státního dluhu. Francie se v průběhu 90. let dokázala zbavit problémů s vysokou inflací a kurzovými problémy, které zemi pronásledovaly dlouhá desetiletí. Problém dlouhodobě vysoké nezaměstnanosti přetrval a dále se prohluboval. Vlády řešily situaci formou snižování pracovní doby. Na větší firmy fungovalo opatření výborně a opravdu problém řešilo i přes počáteční skepticismus, ale u menších podniků se projevil kontraproduktivní účinky.⁸⁶ Proto růst pokračuje až do dnešních dnů a pandemie, která naplno propukla v roce 2020 tomu ani trochu nepomohla a způsobila jeho bezprecedentní skokový nárůst.

⁸⁶ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 154-157

Graf 8: Vývoj státního dluhu Francie v období 1993-2020

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

Z grafu lze vypočítat trend růstu, který postupem času zařadil Francii mezi nejzadluženější země Evropské unie a celého světa. Velmi tento trend podpořila Velká recese v roce 2008, která se naplno projevila o rok později a pandemie v roce 2020. Obě události měly velmi nepříznivý účinek na státní dluh.

4.1.4 Německo

Spolková republika Německo je hlavní ekonomickou silou a průmyslovým motorem Evropy, a hlavně celé Evropské unie. Německo je nejlidnatější stát v EU a z hlediska obchodu představuje velmi důležitého partnera pro ČR, která je s Německem velmi provázaná.

Vývoj státního dluhu Německa v období 1920-1992

Německé císařství prohrálo první světovou válku jak vojensky, tak i ekonomicky. Území Německa sice nebylo skoro zasaženo, protože boje probíhaly mimo území císařství, ale na konci války tu zůstal vysoký státní dluh, který za dobu trvání války vzrostl 11krát. Mírová konference se konala ve Versailles, a i když byli na jednáních přítomni zástupci z celkem 32 zemí, tak hlavní slovo měly velké státy dohody (Francie, Velká Británie, USA a Itálie). Zástupci Německé strany nebyli k jednání přizváni a výsledek jim byl pouze oznámen. Smlouva nebyla v Německu vřele přijata, protože Německo bylo označeno za hlavního viníka války, bylo mu nařízeno platit reparace a značně zredukovat svoji armádu.

Součástí smlouvy byla i ztráta všech zámořských území včetně některých v Evropě. Největší ránou byly válečné reparace, které činily 132 mld. zlatých marek, což představovalo zhruba trojnásobek hrubého HDP celého Německa, které bylo už samo velmi zadluženo kvůli válce. Nebylo tedy v silách země, aby dokázala splatit takovou obrovskou sumu peněz. Německá strana mohla reparace splácet ve formě zlata nebo zboží, ale neměla žádné vlastní prostředky, protože mu byl veškerý zahraniční kapitál zabaven a kvůli bránění v exportu nemohlo Německo ani potřebné zdroje získat. Vláda tedy zvolila jediné zbývající řešení, které se dalo snadno provést. Začala ve velkém tisknout peníze, což vyvolalo inflaci. Bohužel i přes takový postup nemohl stát nadále platit reparace, a proto na konci roku 1922 taky přestal. Francie spolu s Belgií reagovali takřka okamžitě, protože oni potřebovali vymožené reparace k splácení svých válečných dluhů vůči USA. Francie následně obsadila Porúří a demilitarizovanému Německu nezbylo nic jiného než zvolit postup pasivní rezistence, který problém neřešil a zemi ještě více zadlužoval. Proto došlo k další emisi peněz a monetizaci fiskálních deficitů. Celý proces vedl k ohromné hyperinflaci, která neměla v historii obdoby. V roce 1918 byl kurz dolaru k marce stanoven v poměru 1 ku 4,2. Marka postupem času oslabovala až dosáhla 16. listopadu 1923 kurzu jednoho dolaru za 4,2 bilionu marek. Inflace a znehodnocení marky mělo katastrofální vliv na německé hospodářství. Důsledkem byl růst nezaměstnanosti a pokles průmyslové produkce.⁸⁷

Nová vláda ustoupila od politiky pasivního odporu a hledala řešení ke stabilizaci hospodářství. Přišla s novou měnou (Rentenmark) a díky fixní emisi se podařilo dosáhnout finanční stability a směnný kurz se opět navrátil do hodnot z roku 1918. USA si po událostech v Německu začaly uvědomovat, že země není za současných podmínek schopna splácet reparace. Proto byl přijat Dawesův plán, který zajistil obrovský příliv amerického kapitálu do Německa za pomoci půjček od amerických bank. Objem reparací se ale nijak nezměnil a půjčené peníze byly investovány velmi nevhodně, protože nebyly poslány do produktivních projektů, ale do bytové výstavby a infrastruktury. Plán zpočátku opravdu fungoval. Německo bylo schopno reparace splácet, ale bylo to umožněno jen díky ohromným sumám ze zahraničí, které do země proudily. V roce 1929 proud zahraničního kapitálu ustal a Německo se ocitlo opět ve stejných problémech jako před lety. USA reagovaly Youngovým plánem, který objem reparací snížil na 114 mld. marek a rozložil je

⁸⁷ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 104-107

na 59 let. Ve 30. letech přišla krize, která zasáhla i Německo, a to už nebylo schopno reparace splácet ani podle nového plánu. V roce 1932 proto došlo k odpuštění veškerých reparací. Názory na celkovou výši zaplacených reparací se různí. Reparační komise uvedla, že Německo zaplatilo pouze 20,9 mld zlatých marek, ale podle německé vlády to bylo 67,8 mld. zlatých marek.⁸⁸

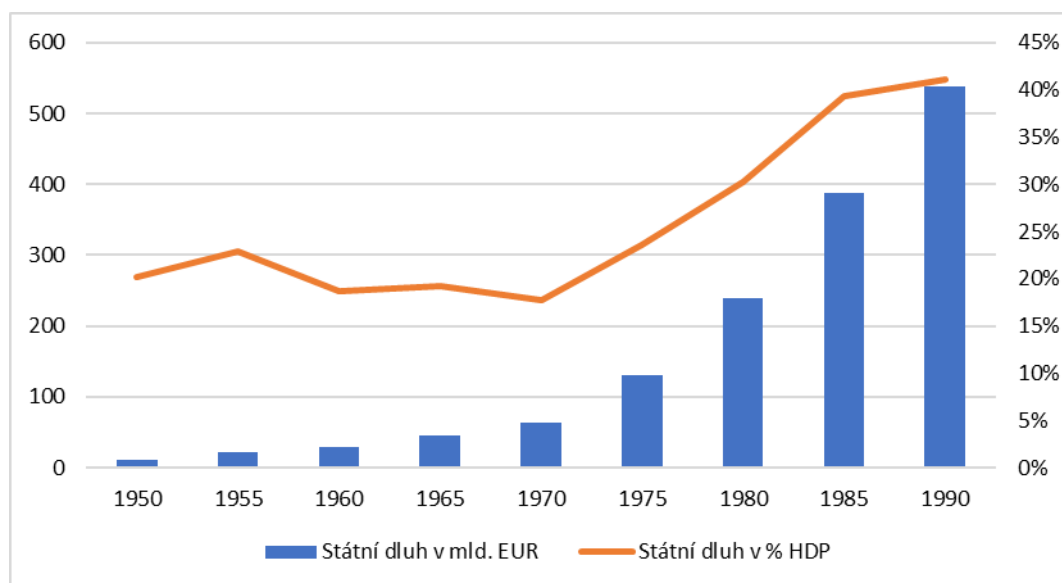
Deflační politika a Velká krize včetně následků Versailleské smlouvy dovedla k moci extrémistické síly jako byla NSDAP v čele s Adolfem Hitlerem. V roce 1933 byl přijat zmocňovací zákon, který dal Hitlerově kabinetu prakticky neomezenou moc a fakticky znamenal konec demokracie v Německu. Celé hospodářství se začalo transformovat na centrálně řízený systém a s tím byla spjatá i nutnost soběstačnosti německé ekonomiky a tvoření zásob pro budoucí válku.⁸⁹ Hitlerovi se velmi dařilo snižovat nezaměstnanost a znovu postavit hospodářství na nohy a dostat se na předkrizové hodnoty. Cenou za to bylo potlačení osobních svobod a demokratických principů. Německo pod vedením Hitlera navyšovalo v průběhu 30. let své výdaje na zbrojení a připravovalo se na novou válku. Došlo k připojení Rakouska (1938) a následné podstoupení Sudet od Československa, které bylo nakonec v roce 1939 anektováno. V září 1939 napadlo Německo Polsko a rozpoutalo druhou světovou válku. Německu se do roku 1941 podařilo podrobit velkou část Evropy (1,67 mil. km²). První velké neúspěchy představovala prohra v Africe a zastavení postupu před Moskvou. Německu se nepodařilo dostat k ropným nalezištím v napadených zemích, což bylo pro následné směřování války určující. Nakonec došlo k vyčerpání německého hospodářství a vstup USA do války se svým ohromným průmyslovým a ekonomickým potenciálem spolu se zvyšující se ekonomickou silou SSSR byl posledním hřebíčkem do rakve nacistického Německa, které nakonec v roce 1945 kapitulovalo.⁹⁰

⁸⁸ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 107-108

⁸⁹ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 110-111

⁹⁰ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 112-115

Graf 9: Vývoj státního dluhu SRN v období 1950-1990

Zdroj: Statista, vlastní zpracování

Německo bylo po válce rozděleno na čtyři okupační zóny a byly mu uloženy reparace, které byly po ponaučení spojenců z chyb po první světové válce stanoveny mírněji. Celková výše reparací dosahovala 20 mld. USD. Pohledy západních spojenců a SSSR na budoucnost Německa se výrazně lišily. Sovětský Svaz se snažil oslabit ekonomiku své okupační zóny a jeho primárním cílem bylo získání válečných reparací. Naopak západní státy nejen že reparace skoro opustily, ale poskytly pomoc ve výši 4 mil USD. Další pomoc spočívala v účasti v Marshallově plánu, ze kterého spojenecké okupační zóny získaly pomoc ve výši 13 mil USD. Kvůli rozdílům ve směřování Německa se postupně sloučily spojenecké okupační zóny do Trizónie a nakonec v roce 1949 vzniká Spolková republika Německo. Sověti reagovali podobně a jejich okupační zóna se přeměnila v Německou demokratickou republiku.⁹¹ Období od roku 1948 až do poloviny 60. let se dá nazvat hospodářským zázrakem. HDP západního Německa rostlo v průměru třikrát až čtyřikrát rychleji než v případě Velké Británie. Inflaci se po měnové reformě dařilo držet ve velmi dobrých hodnotách a nezaměstnanost v průběhu období kontinuálně klesala. Velkým šokem byla hospodářská recese v roce 1966, která dokonce po sporu o vyrovnaný státní rozpočet vedla až k rozpadu vládní koalice.⁹² Ropné krize v 70. letech způsobily Německu další šok, které se pod vedením nového kancléře Helmuta Schmidta

⁹¹ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 116-117

⁹² TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 121-122

vypořádalo se zvyšující nezaměstnaností, ale cenou za to bylo zadlužování státu a nárůst inflace.⁹³

V 80. letech se stal kancléřem západního Německa Helmut Kohl, který se navrátil k principům sociálně tržního hospodářství a výrazně se mu dařilo snižovat podíl veřejných výdajů na HDP. Rovněž došlo k privatizaci státních podílů v mnoha podnicích a snižování daní způsobilo zvýšení ekonomické aktivity, což vedlo k zvýšení daňových výnosů. Do roku 1987 se podařilo srazit inflaci pod 1 % a rychle začala klesat i nezaměstnanost. Německý HDP dokonce na počátku 90. let vykazoval meziroční nárůst 5 %. Za Kohla došlo k znovusjednocení Německa, které bylo z politického hlediska vítané v celém světě, ale i přes počáteční optimismus byl efekt z ekonomického hlediska pro Německo spíše záporný a způsobil mu problémy, které nebyly dodnes zcela vyřešeny.⁹⁴ Velkým problémem sjednocení Německa byla nutnost sladění daňových systémů a výměna východoněmecké marky za tu západoněmeckou. Směnný kurz byl nakonec zvolen tak aby nedošlo k poklesu finanční hotovosti obyvatel NDR, ale paradoxně nakonec způsobil skokové „zbohatnutí“ obyvatel, což znamenalo i růst spotřebních výdajů. Zvýšení mezd v průběhu 90. let bylo dalším důsledkem nevhodně zvoleného směnného poměru, protože mzdy v bývalé NDR neodpovídaly produktivitě práce. Německá vláda zahájila obrovskou vlnu privatizace státního majetku v objemu 1,3 bilionu DM (Deutsche Mark). Nastalo přerozdělování peněz směrem na východ, což vedlo k zadlužování země, a dokonce i k chudnutí západoněmeckých obyvatel na úkor těch východoněmeckých.⁹⁵

Vývoj státního dluhu Německa v období 1993-2020

V roce 1998 se po ekonomickém debaklu spjatým se sjednocením dostává do kancléřského křesla Gerhard Schröder. Vysoká nezaměstnanost a pokles světové poptávky na přelomu tisíciletí spolu s nízkým růstem ekonomiky představovaly velký problém. Snaha snížit nezaměstnanost ale nikam nevedla, a dokonce opatření způsobila její zvýšení. Růst německého hospodářství se v roce 2003 přeměnil v pokles o 0,1 % HDP. Nová vláda značně rozšířila sociální stát a způsobila výraznou deformaci pracovního trhu. Nevhodně zvolená politika vedla k zadlužení státu a měla za následek vzestup Angely Merkelové jako další kancléřky. V úřadu byla v období 2005-2021 a dodnes se hlásí k původním

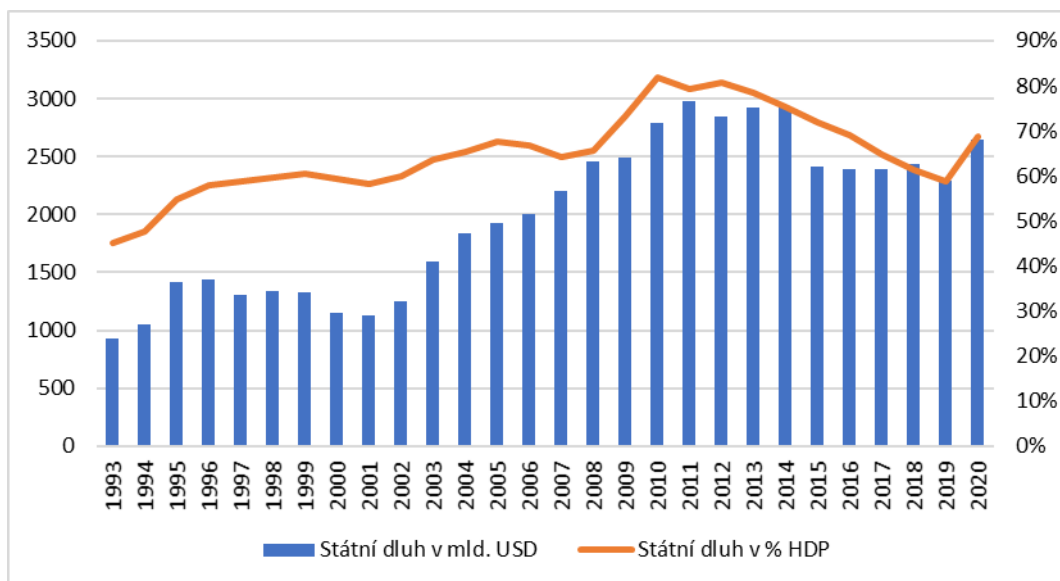
⁹³ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 127

⁹⁴ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 128-129

⁹⁵ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 130-133

sociálně-tržním myšlenkám, které měly velký podíl na rychlém znovuobnovení SRN po druhé světové válce. Kancléřka kladla důraz na snižování zdanění práce a přesun daňové zátěže na nepřímé daně. Zvýšení DPH o 3 % v roce 2007 kompenzovalo snížení mzdových pracovních nákladů, které se ze 40 % snížily na 36-37 %.⁹⁶ Stávajícím kancléřem je Olaf Scholz, který zastupuje SPD v koalici s FDP a Bündnis 90/Die Grünen.

Graf 10: Vývoj státního dluhu SRN v období 1993-2020

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

Velká recese v roce 2008 jak lze zjistit z grafu č. 10 znamenala začátek zadlužování Německa, které skončilo až v roce 2010. Státní dluh pak klesal, ale jeho snižování zastavila pandemie, která v roce 2020 zasáhla celý svět.

4.1.5 Polsko

Polská republika se svým historickým vývojem od roku 1918 hodně podobá České republice. Polsko je výrazně větší a má rovněž více obyvatel v porovnání s ČR. Rozdíly lze pozorovat i ve společnosti, která je velmi nábožensky založena.

Vývoj státního dluhu Polska v období 1920-1992

Kombinace faktorů po konci první světové války dala prostor pro obnovení nezávislé druhé Polské republiky. Rozpad carského impéria spolu s prohrou Rakousko-Uherské

⁹⁶ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 133-135

monarchie a Německého císařství způsobil ideální moment pro vznik Polska. Nově vzniklý stát vedl mnoho válek, aby udržel nebo rozšířil své hranice. Mezi tyto války se řadí ta s Bolševickým Ruskem a rovněž i válka s Československem o oblast Těšínska. Nově vzniklé demokratické zřízení muselo čelit mnoha nesnázím a v průběhu let se začínala čím dál více projevovat jeho nestabilita, která nakonec v roce 1926 přivedla k moci Maršála Józefa Piłsudského, který obrátil demokratické směřování země směrem k autoritářství. Po podpisu Mnichovské dohody zabralo Polsko na úkor ČSR oblast Záolší (české Těšínsko). Polsko ale čekal stejný osud jako Československou republiku a v roce 1939 dochází k podpisu paktu Molotov-Ribbentrop jehož tajným dodatkem bylo rozdělení Polska mezi nacistické Německo a SSSR. Počátkem září 1939 začala druhá světová válka útokem na Polsko Hitlerovým Německem. Pár týdnů po německé invazi se spustila i Sovětská ofenziva. Republika byla okupována až do roku 1945, kdy byla osvobozena SSSR, které byla nucena podstoupit východní část svého území, ale jako kompenzaci získalo Polsko území od poraženého Německa. Následně se v roce 1946 pod vedením SSSR dostávají plně komunisté k moci, ale už od samotného osvobození začaly rozsáhlé vlny znárodňování a vyvlastňování, které pokračovaly v celé druhé polovině 40. let 20. století. Polsko se stejně jako zbytek zemí východního bloku nezúčastnilo Marshallova plánu na hospodářskou obnovu zdevastované Evropy. V roce 1952 se název státu změnil na Polská lidová republika, která nakonec v roce 1955 spolu s ostatními východními státy založila Varšavskou smlouvu, což bylo vojenské uskupení, a hlavně protiváha vůči státům NATO, které naopak založily západní státy.⁹⁷

Státní dluh PLR dosahoval v roce 1970 výše 1,2 miliardy dolarů, ale v roce 1979 už dosahoval 23 miliard. Zvýšení zadlužení země bylo následkem rozsáhlé bytové výstavby, budováním nových elektráren, rafinérií, hutí a státních podniků. Silniční infrastruktura byla dalším velkým příjemcem půjčených peněz, ze kterých se budovaly rychlostní silnice. V průběhu 80. let se dluh nadále navyšoval, a to hlavně kvůli snížení polského exportu a bojkotu polského zboží v zahraničí. Veřejné zadlužení rostlo vysokým tempem zejména v období let 1989-1993. V roce 1989 dosahovalo veřejné zadlužení 28,1 mld. zlotých, ale

⁹⁷ Institute of National Remembrance. *Brief History of Poland* [online]. [cit. 2021-12-23]. Dostupné z: <https://ipn.gov.pl/en>

k roku 1993 už to bylo 138 mld. zlotých.⁹⁸ Nárůst dluhu byl způsobem hlavně transformací centrálně plánovaného hospodářství na tržní ekonomiku.

Průběh socialismu v Polsku byl podobný jako ve zbytku východních zemí. Docházelo k občasným protestům, které byly v některých případech tvrdě potlačeny a celá situace po desetiletích cenzury a útlaku nakonec v roce 1989 vyústila v pád režimu a příchod demokratického státního zřízení.⁹⁹

Vývoj státního dluhu Polska v období 1993-2020

Článek 216 polské ústavy znemožňuje státu si brát půjčky anebo poskytovat finanční záruky, pokud veřejné zadlužení dosáhne 60 % ročního HDP.¹⁰⁰

Veřejný dluh Polska vzrostl za první dva roky pandemie o 290 miliard zlotých a ke konci roku 2021 by měl dosáhnout 1,5 bilionu zlotých. Pandemie vynesla veřejný dluh do výše 57,5 % vůči HDP, ale zadlužení Polska se stále nachází pod průměrem EU, které v roce 2020 dosahovalo 90,7 %. Podle předběžných predikcí by mělo veřejné zadlužení dosáhnout ke konci roku 2021 zhruba 59,99 % vůči HDP, což bude představovat pro polskou vládu velký problém.¹⁰¹

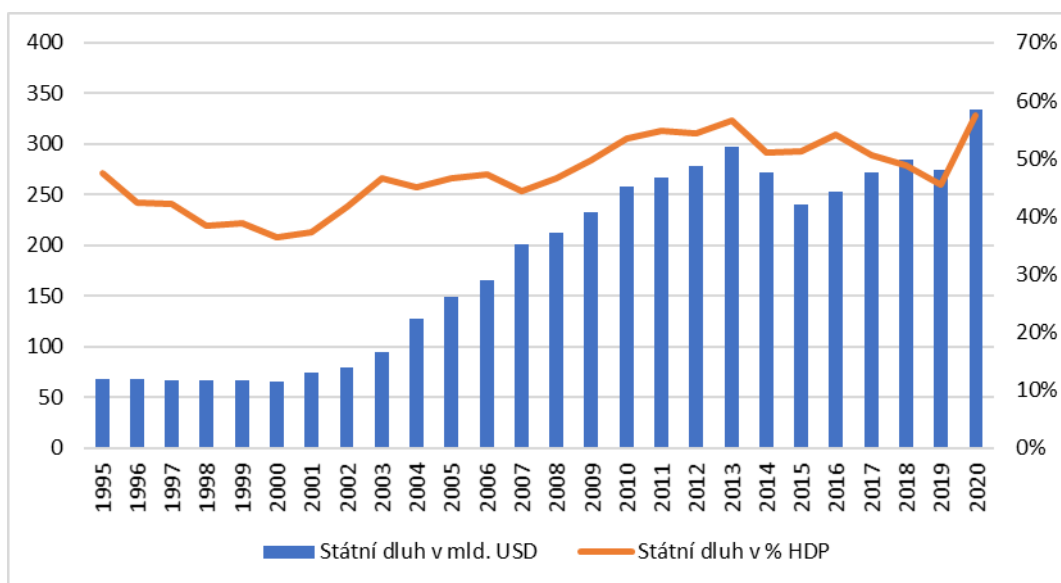
⁹⁸ WspieramRozwój.PL. Historia polskiego długu publicznego [online]. [cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://wspieramrozwoj.pl>

⁹⁹ Institute of National Remembrance. *Brief History of Poland* [online]. [cit. 2021-12-23]. Dostupné z: <https://ipn.gov.pl/en>

¹⁰⁰ Sejm of the Republic of Poland. *THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF POLAND OF 2nd APRIL, 1997* [online]. [cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://www.sejm.gov.pl/>

¹⁰¹ Notes from Poland. *Poland's public debt to grow 433 billion zloty in first two years of pandemic* [online]. [cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://notesfrompoland.com>

Graf 11: Vývoj státního dluhu Polska v období 1995-2020

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

Z grafu lze vypořadovat dlouhodobý trend růstu státního dluhu, který v různých obdobích krátkodobě kolísá anebo roste. Bezprecedentní je skokový nárůst v roce 2020, který vysoce zvýšil zadlužení země.

4.1.6 Řecko

Řecká dluhová krize měla původ ve vysokých vládních výdajích, které se postupem času kumulovaly a v kombinaci se zpomalením hospodářského růstu vytvořily velký problém. Stalo se tak i přes fakt, že když v roce 1981 vstupovalo Řecko do EU, tak jejich ekonomika byla v dobré kondici a státní dluh dosahoval pouhých 28 % HDP.¹⁰²

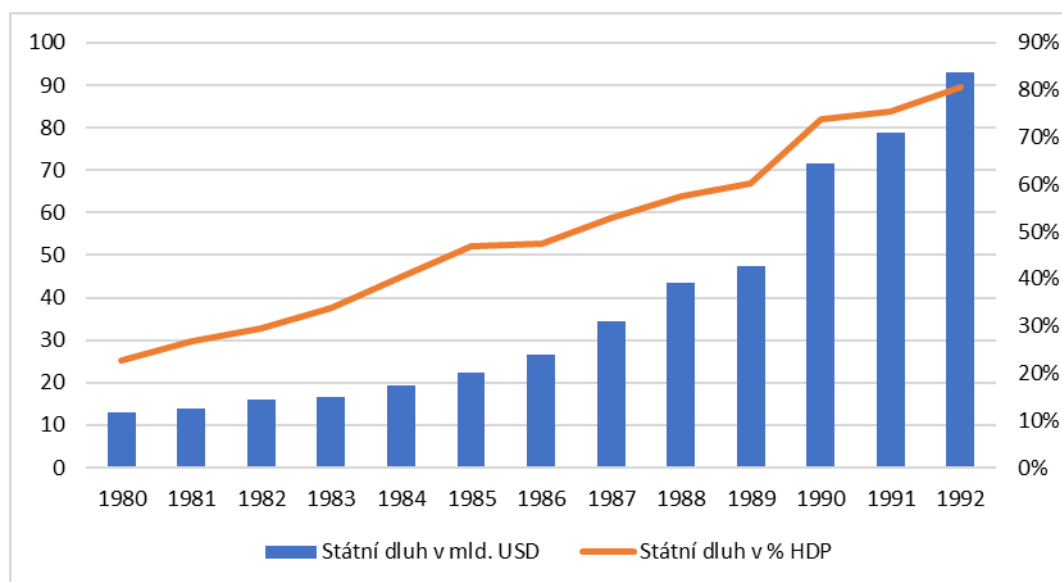
Vývoj státního dluhu Řecka v období 1920-1992

Příchod první světové války způsobil rozpory mezi králem Konstantinem a premiérským předsedou Venizelosem. Král prosazoval zachování neutrality, ale Venizelos se přikláněl na stranu států Dohody. Nakonec se Řecko přidalo na stranu států dohody ve snaze získat některá svá bývalá území v oblasti Anatólie. Zpočátku slavila řecká armáda úspěchy, ale po prohraných volbách začala země prohrávat i na bojišti. Následná dohoda vedla k výměně obyvatel mezi Řeckem a Tureckem. Migrace vytvořila nové ekonomické

¹⁰² PICARDO, E. *The Origins of Greece's Debt Crisis* [online]. [cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com>

problémy a přivedla zemi na další dekádu do politické nestability. V roce 1936 se stal premiérem generál Metaxas, který následně čelil neúspěšné invazi Itálie skrz Albánii. Řecko padlo až po intervenci nacistického Německa. Země byla okupována až do roku 1944. Nedlouho po osvobození upadla země do občanské války. Royalisté v roce 1949 nakonec porazili komunisty, a to zejména díky štědré finanční pomoci z USA. Monarchie přetrvala až do roku 1967, kdy došlo k převratu a v Řecku se chopila moci vojenská junta. Režim byl charakteristický cenzurou, represemi a svou brutalitou, ale i tak byl politicky a finančně podporován USA. Junta padla v roce 1974 po neúspěšné snaze sjednotit Řecko a Kypr. V referendum se rozhodlo o konci monarchie a navrácení k republice.¹⁰³

Graf 12: Vývoj státního dluhu Řecka v období 1980-1992

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

Graf č. 12 znázorňuje problémy nově vzniklé republiky s neudržitelným růstem státního dluhu, který započal už v 80. letech 20. století a de facto po vstupu Řecka do eurozóny mohl ohrozit přímo i ostatní členské státy, kdyby Řecko zbankrotovalo.

V prostředí nové republiky vznikly strany, které chtěly udržet voliče šťastné za každou cenu, a to hlavně prostřednictvím štědré sociální politiky a tvorbou neefektivní protekcionistické politiky. Vlády vyslaly zemi na trajektorii fiskální neudržitelnosti. Platy zaměstnanců veřejného sektoru se neodvíjely od skutečné ceny výrobních faktorů a navyšovaly se automaticky každý rok. Třináctý či dokonce v některých případech i

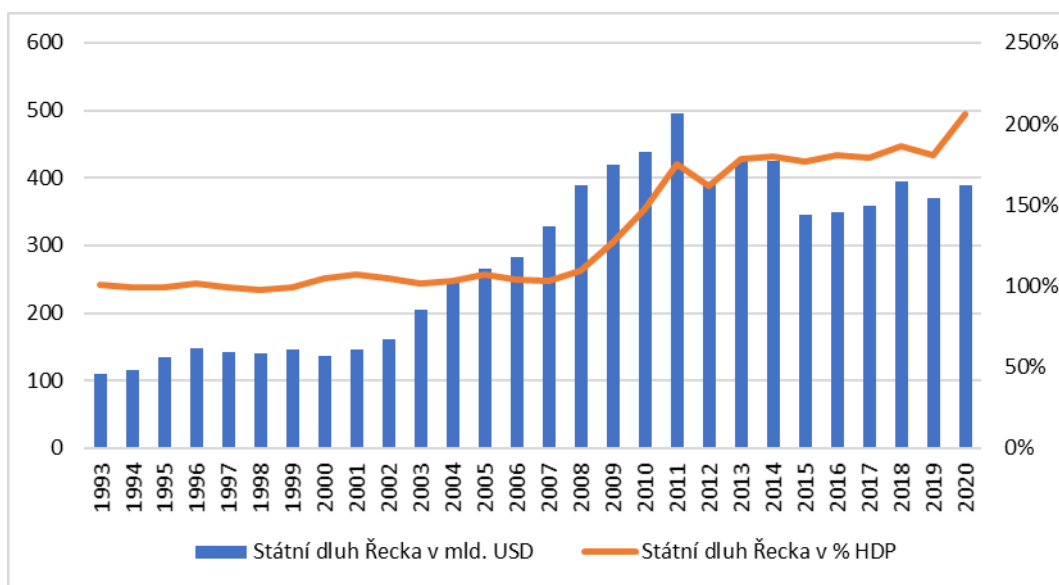
¹⁰³ Greeka. *Greece 20th Century history* [online]. [cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://www.greeka.com>

čtrnáctý plat způsobovaly rovněž další problémy. Štědré důchody s relativně nízkým věkem odchodu do důchodu způsobily velkou zátěž sociálního systému.¹⁰⁴

Vývoj státního dluhu Řecka v období 1993-2020

V důsledku narušení konkurenceschopnosti a velkých daňových úniků se musela vláda uchýlit k zadlužování země, které se po vstupu do eurozóny v roce 2001 výrazně usnadnilo. Země byla do eurozóny připuštěna i přes fakt, že v roce 2000 nespĺňovala Maastrichtská kritéria. Velkým problémem pro Řecko byla finanční krize v roce 2008, která akcelerovala zadlužování země a vyslala ji na neudržitelnou dráhu, která vyústila v řeckou dluhovou krizi v roce 2010.¹⁰⁵ Země získala rozsáhlou finanční pomoc z EU a rovněž i z Německa.

Graf 13: Vývoj státního dluhu Řecka v období 1993-2020

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

Řecká ekonomika je v poměru k HDP nejzadluženější v EU, a i přes dluhovou krizi, kterou země prodělala se dluh nadále zvyšuje, ale nominálně nedosahuje takových astronomických hodnot jako v době, kdy Řecko bylo na pokraji bankrotu.

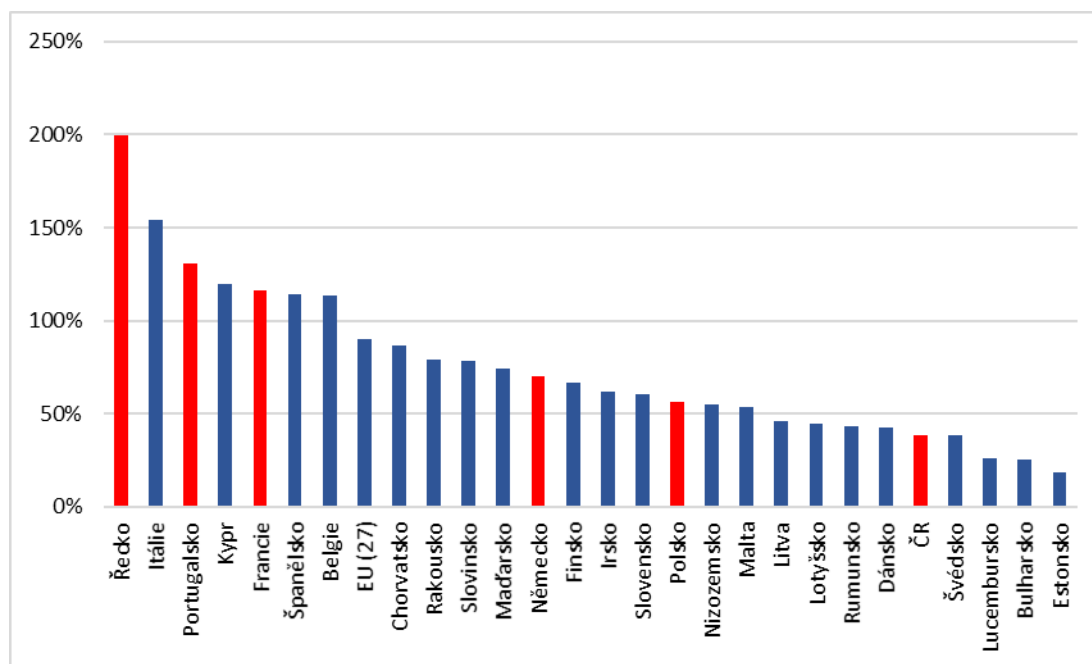
¹⁰⁴ PICARDO, E. *The Origins of Greece's Debt Crisis* [online]. [cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com>

¹⁰⁵ PICARDO, E. *The Origins of Greece's Debt Crisis* [online]. [cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com>

4.2 Porovnání státního dluhu ČR s vybranými státy EU

Vybrané státy jsou v této části vzájemně porovnávány v poměru k HDP a v přepočtu na počet obyvatel, kvůli větší vypovídající hodnotě. Státní dluh v nominálních hodnotách nedokáže reflektovat výkon ekonomiky, proto je jeho užití v komparaci irelevantní.

Graf 14: Porovnání státního dluhu států EU v poměru k HDP pro rok 2020

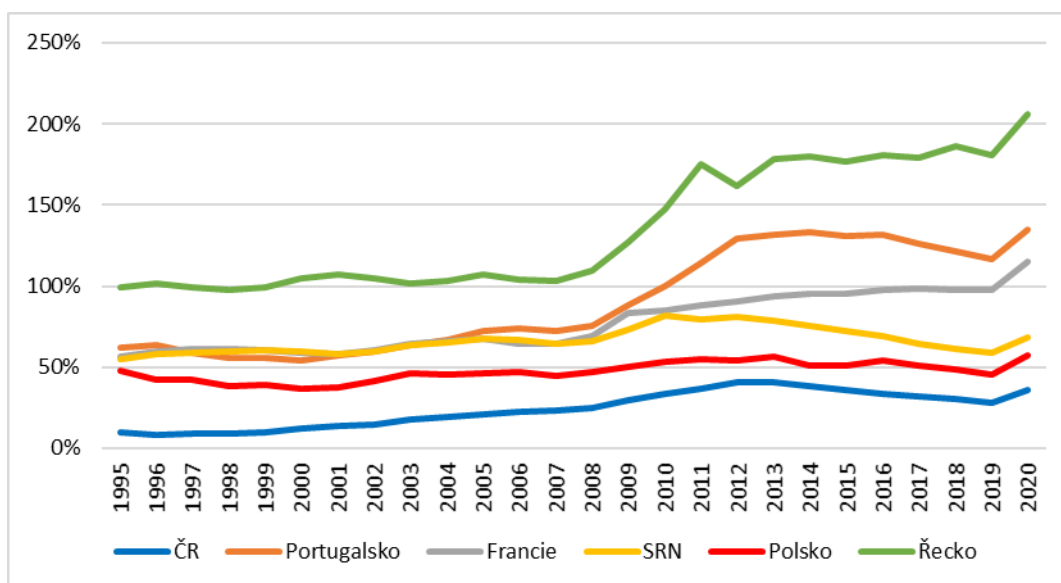

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Z grafu č. 14 lze vypočítat, že v případě procentuálního podílu státního dluhu k HDP nesplňuje Maastrichtská kritéria 16 zemí EU z celkem 27 členských států. Průměr celé sedmadvacítky dokonce dosahuje výše 89,8 %. Maastrichtská kritéria tedy nesplňuje EU ani jako celek. Při porovnání nejvíce zadluženého Řecka (199,9 %) a nejméně zadluženého Estonska (18,5 %) se projevuje rozdílný historicko-ekonomický vývoj, a hlavně rozdílný přístup k rozpočtové politice. Vysoké zadlužení představuje velký problém pro všechny státy EU, a to i pro členské země, které mají minimální dluh. Dluhová krize ukázala, že je potřeba snížit zadlužení a zvrátit trend dlouhodobého růstu zadlužení, který v některých státech začal už v 80. letech 20. století.

Státy bývalého východního bloku se všechny nacházejí pod průměrem EU, a naopak ty významné západní ekonomiky patří mezi ty nejvíce zadlužené. Je otázkou, zda je současný vývoj zadlužení západních států EU pohledem do budoucnosti pro země jako je ČR a Polsko nebo mají východní státy daleko zodpovědnější rozpočtovou politiku.

Graf 15: Vývoj státního dluhu v poměru k HDP za období 1995-2020

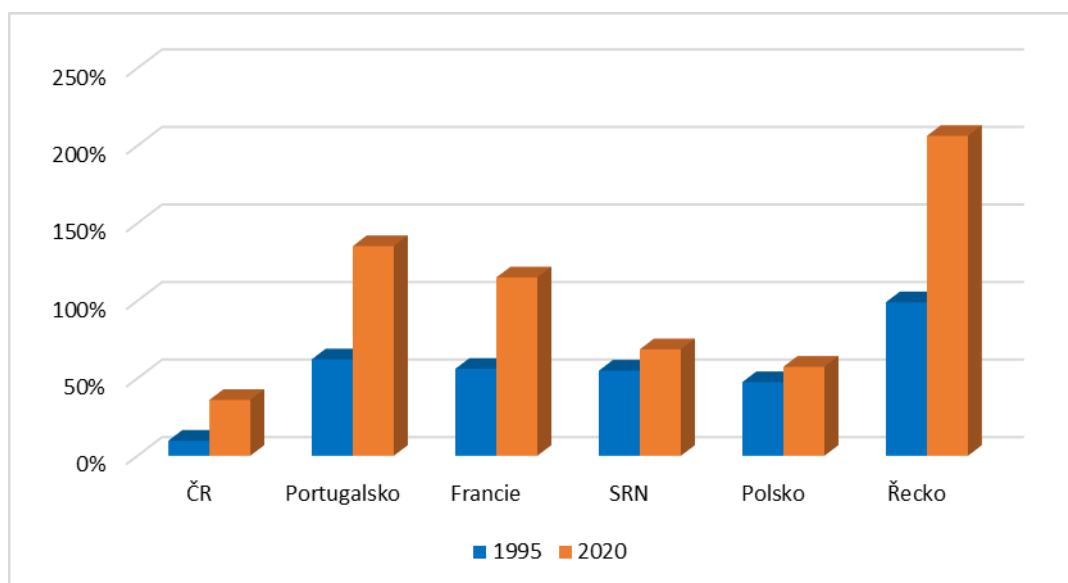

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

Vývoj státních dluhů na grafu č. 15 vykazuje výraznou podobnost ve všech vybraných státech. Nárůst zadlužení lze pozorovat od roku 2008 u každé země a stejně tak je patrný skokový nárůst mezi lety 2019 a 2020. V prvním případě to bylo způsobeno světovou finanční krizí a v druhém celosvětovou pandemií. Některé státy využily období konjunktury a snižovaly státní dluh. Nejvíce se tak dařilo Německu a pak ČR. Polsko spolu s Portugalskem dostatečně nevyužily příhodného období a začaly snižovat svůj státní dluh pozdě. V případě Polska došlo do konce roku 2019 k malému snížení oproti krizovému roku 2008, ale naopak Portugalsko se zadlužilo výrazně více. Portugalsko začalo snižovat svůj podíl dluhu na HDP ve stejnou dobu jako Polsko, ale nedokázalo snížit svůj dluh na hodnoty před rokem 2008. Francie měla v roce 2008 podobný dluh jako SRN, ale kvůli své špatně nastavené rozpočtové politice začala snižovat svůj dluh až v roce 2018. Státní dluh Francie se za roky 2018 a 2019 snížil zhruba o pouhých 0,6 % vůči HDP. V případě Řecka měla rovněž velký vliv na výši státního dluhu špatně nastavená rozpočtová politika. Řecko stále vykazuje trend nárůstu zadlužení, a to zejména kvůli dlouhodobému poklesu výkonu jeho ekonomiky.

Dlouhodobý trend růstu všech zastoupených států je neudržitelný a je jen otázkou času, kdy bude muset skončit a jaké následky přinese. V případě Řecka to bylo tvrdé probuzení do reality, které mělo následky pro všechny občany. Pokud se trend nepodaří zvrátit nejspíše čeká podobný a možná ještě horší osud další státy.

Graf 16: Změna státního dluhu v poměru k HDP v letech 1995 a 2000

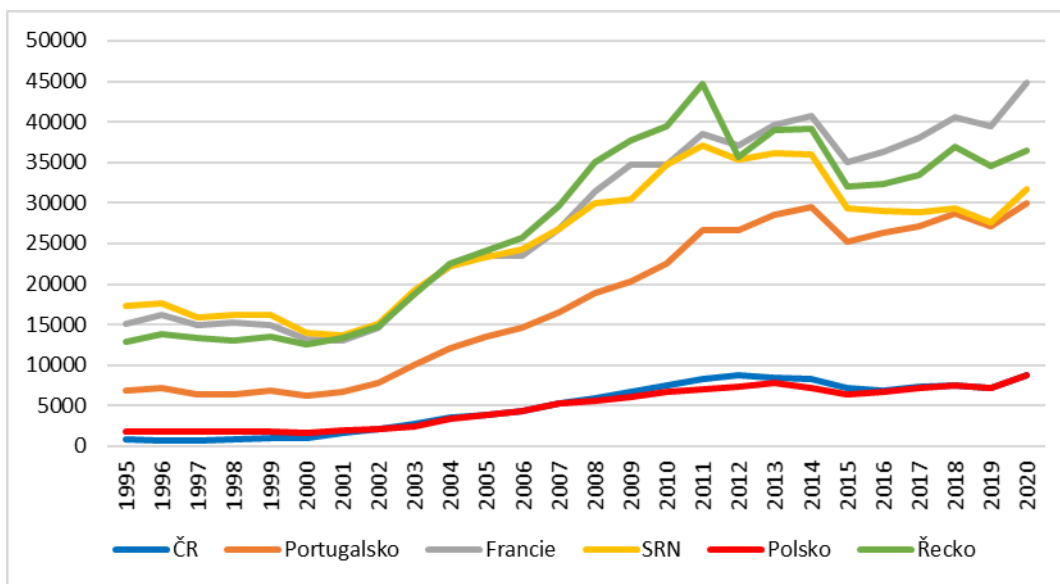

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

Z grafu č. 16 lze odvodit tempo růstu státních dluhů, kde jasně vede Česká republika. Státní dluh ČR vzrostl v porovnání s rokem 1995 3,71krát, ale i tak patří ČR mezi nejméně zadlužené státy EU a její dluh je v porovnání s ostatními zastoupenými státy minimální. Druhým nejrychleji rostoucím dluhem disponuje Portugalsko, jehož dluh se navýšil 2,17krát. Portugalsko se naopak dlouhodobě řadí mezi nejzadluženější země EU. Třetí místo obsadilo Řecko s nárůstem státního dluhu 2,08krát, které je těsně následováno Francií s nárůstem dluhu 2,05krát. Řecko si prošlo dluhovou krizí, ze které mu musela pomáhat EU, ale i nadále se spolu s Francií řadí mezi nejzadluženější země EU. Polský státní dluh vzrostl od roku 1995 pouze 1,2krát. Z vybraných států splňují Maastrichtská kritéria pouze ČR a Polsko. Polsko se ale rychle blíží hranici a je dost možné, že pokud bude růst státní dluh Polska dosavadním tempem, tak pak bude Maastrichtská kritéria splňovat pouze ČR.

Polsko a Česká republika mají v grafu č. 17 relativně velmi malý dluh na obyvatele. Ani u jednoho z nich nepřesahuje 9000 dolarů a rovněž nevykazují takový nárůst jako ostatní země. Naopak největší dluh v přepočtu na obyvatele má Francie (44870 USD), která je následována Řeckem (36470 USD). Třetí pozici drží SRN (31789 USD), za kterou se těsně nachází Portugalsko (30001 USD). Oproti roku 1995 se dluh v přepočtu na obyvatele zvýšil ve všech zemích. Francie je v poměru k HDP až 3. nejzadluženější zemí, ale v přepočtu na obyvatele drží s velkou rezervou první místo.

Graf 17: Vývoj státního dluhu na obyvatele v USD za období 1995-2020

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

4.3 Predikce vývoje státního dluhu

Přesná predikce vývoje státního dluhu se hlavně kvůli enormnímu počtu faktorů a vlivů, které ho mohou ovlivnit obtížně stanovuje. Není to v lidských silách, a proto se musí využít metody, která bere v potaz určitou chybovou odchylku. V práci je pro prognózu státních dluhů využita metoda časových řad, která z krátkodobého hlediska není tak přesná, protože není schopna odhadnout náhlé nepředvídatelné jevy v ekonomice. Příkladem může být pandemie, která se předvídat nedala a její následky se zatím promítly pouze do roku 2020, což pro tuto metodu není dostatečné, aby mohla okamžitě reflektovat nový trend. Na druhou stranu staví na pevných datech z minulosti a z dlouhodobého hlediska je daleko přesnější. Rovněž je velmi jednoduchá a zvládne ji pochopit i laik, který se v problematice státního dluhu neorientuje. Predikce vypočtená pomocí časových řad je vždy srovnána s alternativní predikcí nebo oficiálním plánem.

4.3.1 Česká republika

V následující tabulce č. 2 se nachází oficiální plán růstu státního dluhu ČR Ministerstva financí, který predikuje růst v budoucích letech, ale plán byl sestaven v době, kdy vládla Babišova vláda. Nová vláda slibuje revizi státního rozpočtu pro rok 2022 a hledání úspor, které povedou ke snížení plánovaného schodku. Stát bude muset fungovat v rámci rozpočtového provizoria a bude mít k dispozici na každý měsíc 1/12 rozpočtu z roku 2021.

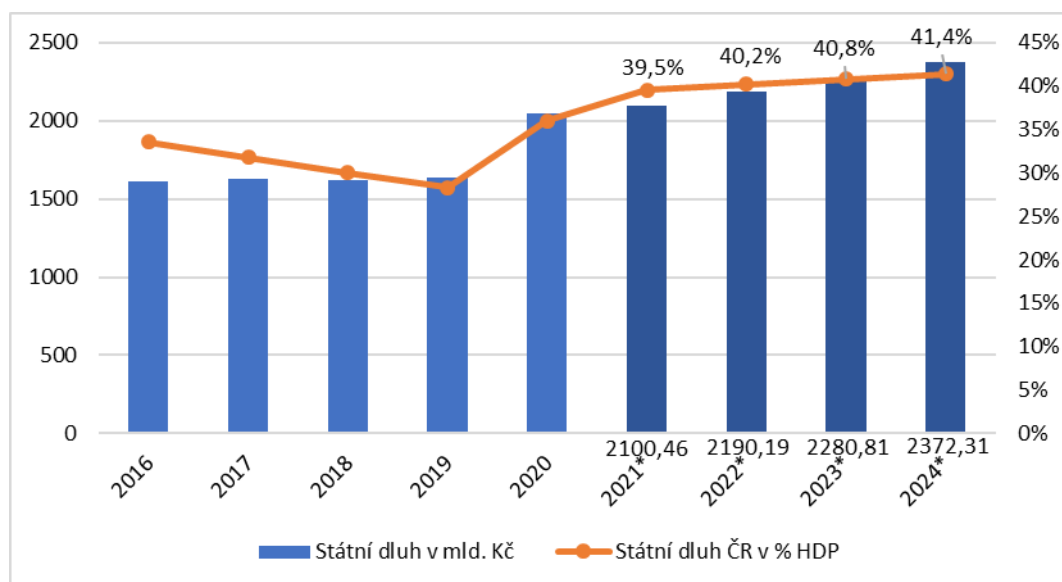
Tabulka 2: Oficiální plán růstu státního dluhu ČR

	2021	2022	2023
Státní dluh (mld. Kč)	2530,9	2800,9	3055,7
Státní dluh (% HDP)	43,1	45,3	47,5

Zdroj: MFČR, vlastní zpracování

Plán předpokládá pro rok 2021 nárůst vyšší, než nejspíše ve skutečnosti bude. Ke konci září 2021 dosahoval státní dluh výše 2339,9 mld. Kč a v poměru k HDP 39,1 %. Plánovaný schodek rozpočtu se s tím skutečným bude výrazně lišit.¹⁰⁶

Graf 18: Predikce vývoje státního dluhu ČR

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Predikce zobrazená v grafu č. 18 předpokládá nárůst státního dluhu ČR v nominální výši 322,58 mld. Kč od konce roku 2020. Za stejné časové období vychází nárůst v podílu k HDP o 5,4 %. Vypočtená prognóza se výrazně liší od plánu Ministerstva financí, který je v rozporu se skutečným výsledkem z konce září. Rozdíly jsou způsobeny nedostatečnou schopností předpovědět vývoj a chování ekonomiky. Nová vláda představuje velmi důležitý, a hlavně neodhadnutelný faktor pro následující roky. Rozpočtová politika nové vlády se může, ale rovněž nemusí od předchozí vlády lišit.

¹⁰⁶ MFČR. *Státní dluh klesá druhé čtvrtletí za sebou* [online]. [cit. 2021-12-27]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz>

4.3.2 Portugalsko

Tabulka č. 3 představuje daleko optimističtější prognózu než následující metoda časových řad, ale ani podle alternativní predikce nedosáhne Portugalsko v roce 2024 zadlužení země v poměru k HDP jako v roce 2019.

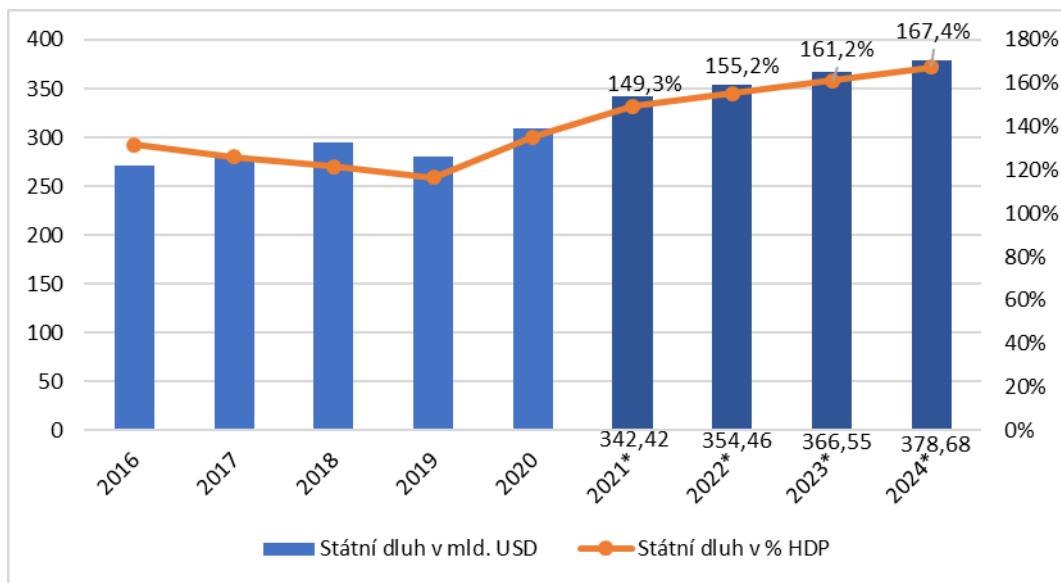
Tabulka 3: Alternativní predikce růstu státního dluhu Portugalska

	2021	2022	2023	2024
Státní dluh (mld. USD)	312,64	320,27	326,12	330,25
Státní dluh (% HDP)	130,79	125,73	122,78	119,88

Zdroj: Statista, vlastní zpracování

Predikce na grafu č. 19 předpokládá opětovný návrat trendu růstu a postupného zadlužování země. Od krizového roku 2020 vychází nárůst státního dluhu v nominální výši 69,73 mld. USD a v podílu na HDP počítá s nárůstem o 32,17 %.

Graf 19: Predikce vývoje státního dluhu Portugalska

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

Alternativní predikce předpokládá pokles státního dluhu, ale predikce časových řad předpovídá jeho opětovný nárůst, podle dlouhodobého trendu. Bude záležet na vládní rozpočtové politice a stavu hospodářství. Pokud bude současná celosvětová pandemie pokračovat i v následujících letech, tak to bude mít nepříznivé následky pro růst státního dluhu.

4.3.3 Francie

Tabulka č. 4 předpokládá pokles dluhu v poměru k HDP mezi lety 2021 a 2022, ale následně pokračuje v trendu růstu. Nominální dluh podle predikce vzroste v průběhu celého období v celkové výši 370,56 mld. Kč.

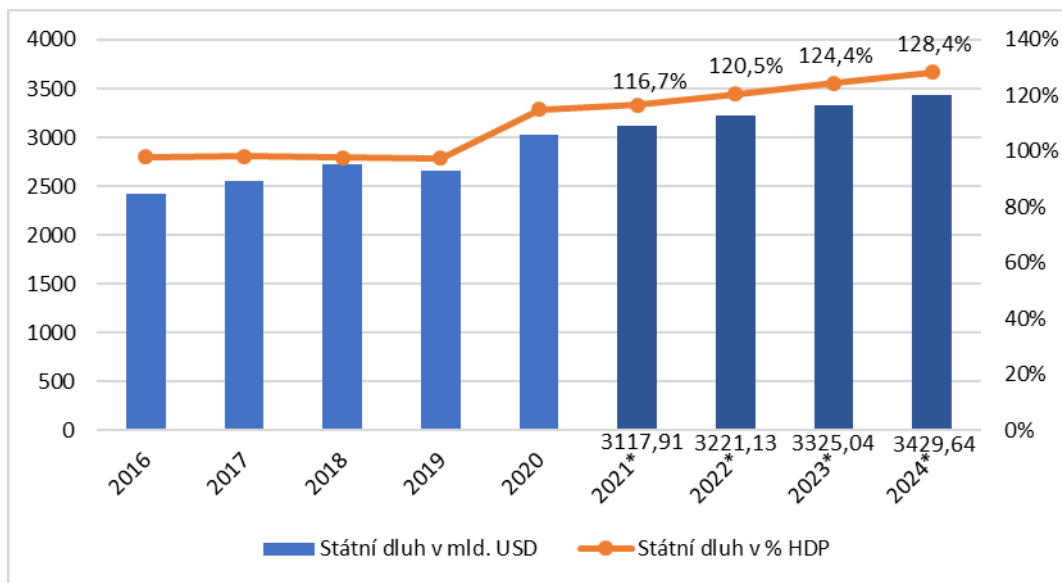
Tabulka 4: Alternativní predikce růstu státního dluhu Francie

	2021	2022	2023	2024
Státní dluh (mld. USD)	3228,29	3339,44	3473,69	3598,85
Státní dluh (% HDP)	115,83	113,45	114,56	115,43

Zdroj: Statista, vlastní zpracování

Podle predikce v grafu č. 20 se státní dluh Francie v období 2021-2024 zvýší o 311,73 mld. USD a v poměru k HDP stoupne o 11,7 %. Prognóza nadále předpokládá trend růstu, který Francie dlouhodobě vykazuje už od 80. let 20. století.

Graf 20: Predikce vývoje státního dluhu Francie

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

V nominální výši se obě predikce rozcházejí s rozdílem zhruba 100-200 mld. USD ročně. V poměru k HDP je rozdíl v roce 2021 pouhých 0,87 %, ale v roce 2024 už rozdíl dosahuje 12,97 %. Alternativní predikce představuje velmi optimistický pohled na budoucí růst státního dluhu Francie, který dlouhodobě stoupá už od skoro 40 let.

4.3.4 Německo

Státní dluh podle predikce z tabulky č. 5 bude v období 2021-2024 stoupat v nominálních hodnotách po celou dobu období, ale v poměru k HDP mezi lety 2020-2021 dluh stoupne, avšak následně bude až do konce roku 2024 klesat.

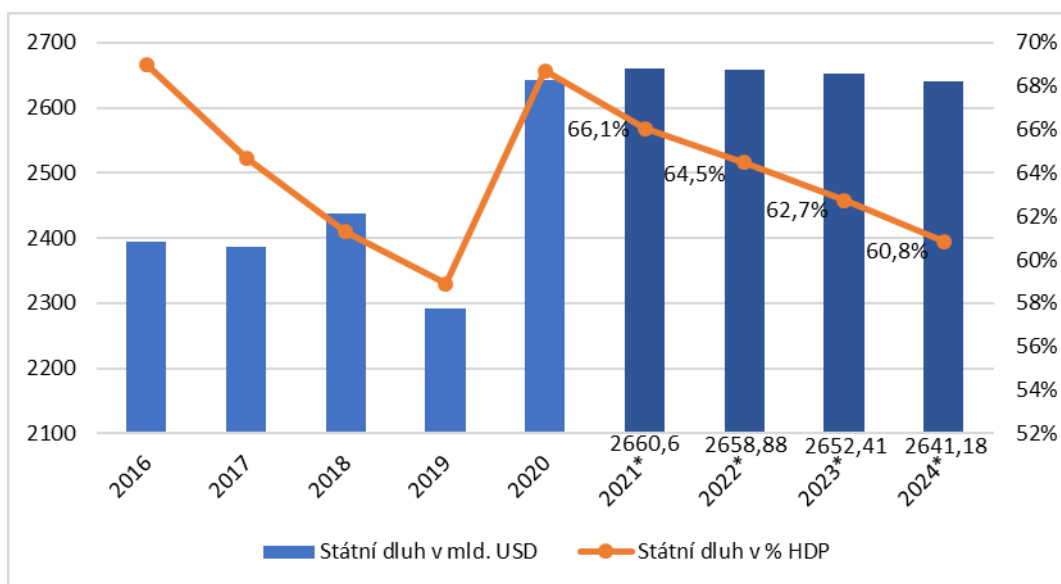
Tabulka 5: Alternativní predikce růstu státního dluhu Německa

	2021	2022	2023	2024
Státní dluh (mld. USD)	2909,27	2985,07	3001,11	3001,6
Státní dluh (% HDP)	72,5	69,81	67,98	65,9

Zdroj: Statista, vlastní zpracování

Graf č. 21 predikuje významný pokles státního dluhu v poměru k HDP, který za čtyři predikované roky klesne, ale nedosáhne úrovně roku 2019. V nominálních hodnotách stoupne mezi lety 2020 a 2021 o 22,76 mld. USD. Následně začne klesat a za predikované období klesne o 19,42 mld. USD.

Graf 21: Predikce vývoje státního dluhu Německa

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

Predikce časových řad nepočítá v poměru k HDP s nárůstem zadlužení a rozchází se tak s alternativní predikcí, která předpokládá růst v prvním roce a následný pokles v letech následujících. Nárůst nominálního dluhu roku 2021 je v případě alternativní predikce vyšší o 248,67 mld. USD. Rozdíl mezi predikcemi se v roce 2024 zvýší na 360,42 mld. USD.

4.3.5 Polsko

Prognóza v tabulce č. 6 předpokládá nárůst státního dluhu v nominálních hodnotách v průběhu celého predikovaného období, ale naopak predikuje postupný pokles zadlužení v poměru k HDP.

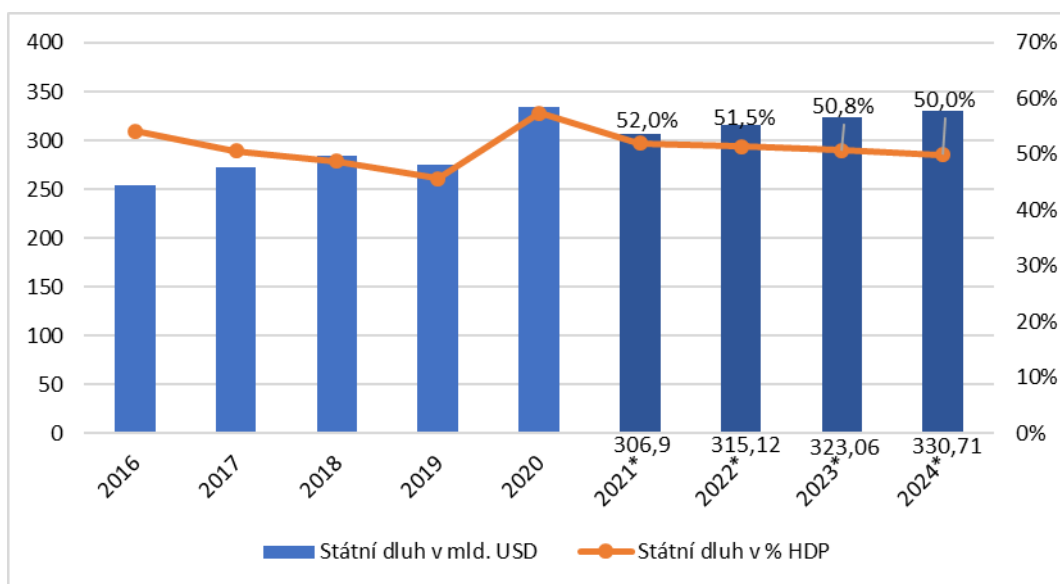
Tabulka 6: Alternativní predikce růstu státního dluhu Polska

	2021	2022	2023	2024
Státní dluh (mld. USD)	339,98	343,16	347,17	352,1
Státní dluh (% HDP)	55,5	53,3	52,1	51,3

Zdroj: IMF, vlastní zpracování

V grafu č. 22 klesne podle predikce státní dluh v poměru k HDP v období 2021-2024 přesně o 2 %, ale naopak za predikované období od roku 2021 stoupne v nominálním vyjádření o 23,81 mld. USD.

Graf 22: Predikce vývoje státního dluhu Polska

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

Predikce jsou si velmi podobné a v čase se jejich rozdíly zmenšují. Rozdíl v roce 2021 v nominálním vyjádření dosahuje výše 33,08 mld. USD, ale v roce 2024 už to je jen 21,39 mld. USD. V poklesu se liší pouze první rok, kdy naopak alternativní prognóza předpokládá nárůst státního dluhu v poměru k HDP.

4.3.6 Řecko

Tabulka č. 7 predikuje nárůst státního dluhu Řecka pro období 2021-2024 v nominálním vyjádření, ale v poměru k HDP dojde ke snížení. Mezi rokem 2020 a 2021 dojde naopak ke zvýšení nominálního dluhu o 26,27 mld. USD.

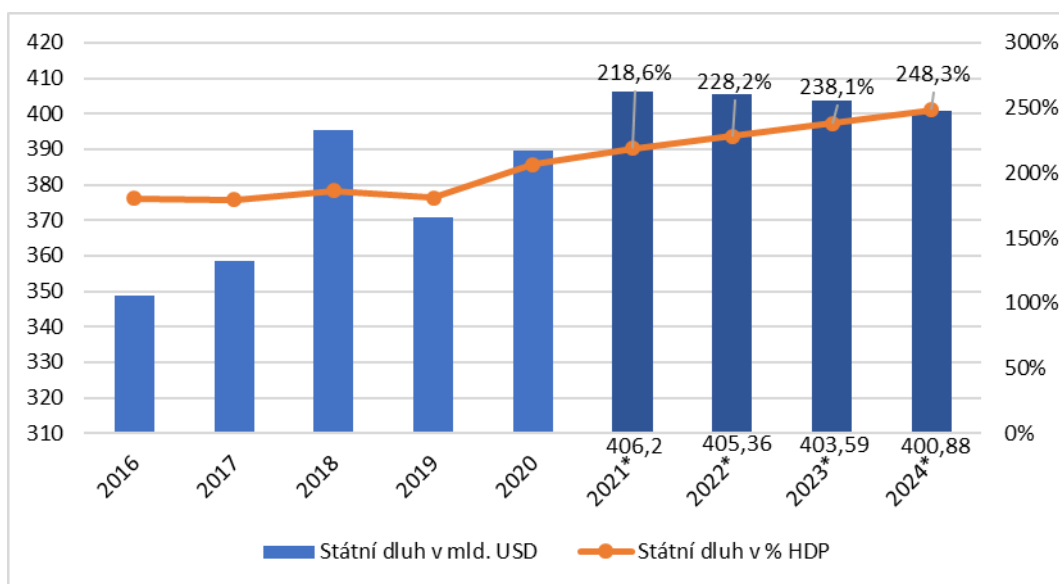
Tabulka 7: Alternativní predikce růstu státního dluhu Řecka

	2021	2022	2023	2024
Státní dluh (mld. USD)	415,86	421,72	421,19	425
Státní dluh (% HDP)	206,69	199,44	192,39	188,22

Zdroj: Statista, vlastní zpracování

Podle grafu č. 23 dojde k razantnímu nárůstu státního dluhu v poměru k HDP. Oproti roku 2020 dokonce až o 42 %. Naopak v nominálním vyjádření predikuje postupný pokles státního dluhu, kromě nárůstu mezi lety 2020 a 2021.

Graf 23: Predikce vývoje státního dluhu Řecka

Zdroj: Countryeconomy.com, vlastní zpracování

Predikce se výrazně liší, a to zejména u státního dluhu v poměru k HDP, kdy dochází v roce 2024 k rozdílu zhruba o 60,1 %. Důvod se nachází v propadu ekonomiky Řecka, jehož HDP v posledních letech zažilo výrazný pokles. Predikce se neshodují ani v nominální hodnotě, kdy v případě časových řad dluh klesá, ale u alternativní prognózy naopak roste.

5 Výsledky a diskuze

Z rozboru historických údajů v první části vlastní práce lze interpretovat tři hlavní důvody vzniku státního dluhu. Válka anebo hrozba jejího vzniku vede k růstu nákladů na zbrojení, které zatěžují rozpočet státu v průběhu let a následně vede k jeho zadlužování. Důkazem je ekonomická situace států před a po světových válkách. Důležitý a zároveň nepředvídatelný faktor představují hospodářské krize nebo recese, které v historii poškodily ekonomiky mnoha států a vedly k jejich zadlužování. Recese v roce 2008 způsobila skokový nárůst dluhu u všech sledovaných států, který pokračoval v následujících letech. Posledním důvodem zadlužování může být chyba vlády anebo její nařízení. Financování sociální politiky na úkor zadlužování představuje nekompetentnost a nezodpovědnost vlád nastavit dlouhodobě udržitelnou fiskální politiku. Nařízení vlády v případě pandemie onemocnění Covid-19 vedla ke zvýšení zadlužení států. V rámci ochrany zdraví a bezpečí se musely uzavřít podniky a došlo k poklesu HDP. Stát vyplácel kompenzace podnikatelům a důsledkem byla kombinace snížení příjmů a nárůstu výdajů, které způsobily schodkový rozpočet.

V současné době se nejvíce projevuje třetí důvod, a to zejména vinou pandemie a v případě ČR měla velký efekt na zadlužování změna základu sazby daně z příjmu. Státy rovněž v období konjunktury po skončení recese sestavovaly schodkové rozpočty a kompenzovaly zvyšování dluhu růstem HDP, který se ve výsledku snižoval. ČR se v současné době nachází zhruba na stejné úrovni zadlužení v poměru k HDP jako v roce 2013, kdy se zadlužování v poměru k HDP zastavilo. ČR, ale i ostatní státy dostatečně nevyužily období hospodářského růstu ke snížení dluhu, který se velmi pravděpodobně bude i v budoucnosti zvyšovat.

Druhá část zabývající se srovnáním státních dluhů vybraných zemí prokázala, že ČR si v rámci těchto zemí, ale i členských států EU, vede velmi dobře a řadí se mezi nejméně zadlužené. Srovnání naopak prokázalo nerovnoměrnost zadlužení v rámci států EU a vysoké zadlužení velkých evropských ekonomik.

Poslední část rozpracovává predikci vývoje státního dluhu s alternativní předpovědí či oficiálním plánem. Metoda časových řad nedostatečně reflektuje náhlé zásahy nebo změny v ekonomické situaci. Alternativní predikce naopak představuje daleko přesnější náhled na růstu státního dluhu, ale nepřesnost sama o sobě eliminována není, pouze se v určité míře snižuje.

6 Závěr

Problematika státního dluhu se v pravidelných intervalech vždy vrací do hlavních témat politické společnosti, za účelem zkoumání a následného přehodnocení fiskální politiky. S rostoucím státním dluhem členských států EU nabírá diskuze na intenzitě a začíná si tak nacházet místo i v občanské společnosti, která vybízí politickou reprezentaci k nalezení dlouhodobě udržitelné řešení.

Teoretická část vysvětluje základní problematiku a popisuje důvody vzniku státního dluhu. Zároveň navrhuje možná řešení na jeho umoření a upozorňuje na rizika spjatá s vysokým zadlužením. Důležitými hledisky byly principy fungování, řízení a správy státního dluhu, které objasňují rizika a způsoby krytí dluhu.

Praktická část byla primárně zaměřena na srovnání vývoje státního dluhu České republiky, Portugalska, Francie, Německa, Polska a Řecka. Výsledky komparace interpretují rozpočtovou politiku členských států. Analýza příčin vzniku dluhu v průběhu velké části 20. století byla prvním vedlejším cílem, která vysvětlila důvody vzniku dluhu před komparovaným obdobím. Druhým vedlejším cílem byla predikce budoucího vývoje, která navazuje na primární cíl práce a rozšiřuje stávající pohled na fiskální politiku států o možnou změnu v budoucnosti.

Stát přesněji vláda musí nastavit takovou fiskální politiku, která bude v dobách konjunktury v dostatečné míře snižovat zadlužení, aby mohla být v době krize podpořena ekonomika a zároveň nedošlo k dluhové spirále. Informovanost široké populace je jedním z možných nástrojů, jak takového stavu dosáhnout, ale bez spolupráce vlády a opozice takového stavu nelze dlouhodobě dosáhnout. Bude potřeba velké politické zodpovědnosti a odvahy k dosažení vytčeného cíle.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Literární zdroje

- BRČÁK, J, SEKERKA, B., SEVEROVÁ, L., STARÁ, D.** *Makroekonomie: makroekonomický přehled*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-708-5.
- ČERVENKA, M.** *Soustava veřejných rozpočtů*. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-11-0.
- DVOŘÁK, P.** *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-075-1.
- HOLMAN, R.** *Ekonomie*. 6. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-278-6.
- JÍLEK, J.** *Finanční trhy a investování*. Praha: Grada, 2009. Finanční trhy a instituce. ISBN 978-80-247-1653-4.
- KUČEROVÁ, I.** *Ekonomiky členských států Evropské unie*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0650-X.
- KUMPERA, J.** *Historia mundi*. 2. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2004. ISBN 80-7043-327-2.
- MUSIL, P.** *Ekonomie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-126-7.
- NAHODIL, F.** *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-162-5.
- NEUMANN, P., ŽAMBERSKÝ, P., JIRÁNKOVÁ, M.** *Mezinárodní ekonomie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3276-3.
- PEKOVÁ, J.** *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-698-1.
- PEKOVÁ, J.** *Veřejné finance: úvod do problematiky*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-358-4.
- PILNÝ, J.** *Veřejné finance*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. ISBN 80-7194-808-x.
- ŠELEŠOVSKÝ, J.** *Management veřejných financí krajské samosprávy*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5096-9.
- TOMEŠ, Z.** *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-002-7.

ŽÁK, M. *Velká ekonomická encyklopedie*. Praha: Linde, 1999. ISBN 80-7201-172-3

7.2 Elektronické zdroje

Aktuálně.cz. *Vláda Petra Nečase* [online]. 2020 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z:

<https://www.aktualne.cz/wiki/politika/vlada-petra-necase-necasova-vlada/r~i:wiki:703/>

Countryeconomy.com. *Czech Republic National Debt* [online]. 2020 [cit. 2021-12-26].

Dostupné z: <https://countryeconomy.com/national-debt/czech-republic>

Countryeconomy.com. *France National Debt* [online]. 2020 [cit. 2021-11-26]. Dostupné

z: <https://countryeconomy.com/national-debt/france>

Countryeconomy.com. *Germany National Debt* [online]. 2020 [cit. 2021-11-30].

Dostupné z: <https://countryeconomy.com/national-debt/germany>

Countryeconomy.com. *Greece National Debt* [online]. 2020 [cit. 2021-12-25]. Dostupné

z: <https://countryeconomy.com/national-debt/greece>

Countryeconomy.com. *Poland National Debt* [online]. 2020 [cit. 2021-12-25]. Dostupné

z: <https://countryeconomy.com/national-debt/poland>

Countryeconomy.com. *Portugal National Debt* [online]. 2020 [cit. 2021-11-27].

Dostupné z: <https://countryeconomy.com/national-debt/portugal>

ČSÚ. *Hlavní makroekonomické ukazatele* [online]. 2021 [cit. 2021-11-12]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/csu/czso/hmu_cr

ČTK. *ČT: Programové prohlášení slibuje i snížení sociálního pojištění* [online]. 2021 [cit.

2021-11-20]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/ct-programove-prohlaseni-slibuje-i-snizeni-socialniho-pojisteni/2112519>

ČTK. *V roce 2002 vznikla nová vláda za měsíc po volbách* [online]. 2006 [cit. 2021-11-

20]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/v-roce-2002-vznikla-nova-vlada-za-mesic-po-volbach/183984>

EICHENGREEN, B., EL-GANAINY, A., ESTEVES, R., MITCHENER, K. *Public debt through the ages* [online]. VoxEU. 2019 [cit. 2021-11-12]. Dostupné z:

<https://voxeu.org/article/public-debt-through-ages>

Eurostat. *Government debt up to 97.3% of GDP in euro area* [online]. 2021-01-21 [cit.

2021-12-26]. Dostupné z:

[https://ec.europa.eu/eurostat/documents/portlet_file_entry/2995521/2-21012021-AP-](https://ec.europa.eu/eurostat/documents/portlet_file_entry/2995521/2-21012021-AP-EN.pdf/a3748b22-e96e-7f62-ba05-11c7192e32f3)

[EN.pdf/a3748b22-e96e-7f62-ba05-11c7192e32f3](https://ec.europa.eu/eurostat/documents/portlet_file_entry/2995521/2-21012021-AP-EN.pdf/a3748b22-e96e-7f62-ba05-11c7192e32f3)

Finance.cz. *Francie nejzadluženějším státem EU? Ale kdeže...* [online]. 2019 [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/525889-dluhy-evropskych-statu/>

Greeka. *Greece 20th Century history* [online]. 2021 [cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://www.greeka.com/greece-history/twentieth-century/>

History.com Editors. *Germany declares war on Portugal* [online]. 2009 [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://www.history.com/this-day-in-history/germany-declares-war-on-portugal>

Institute of National Remembrance. *Brief History of Poland* [online]. 2021 [cit. 2021-12-23]. Dostupné z: <https://ipn.gov.pl/en/brief-history-of-poland>

International Monetary Fund. *General government gross debt* [online]. 2021 [cit. 2021-12-27]. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/Search#q=poland%20national%20debt&sort=relevancy>

International Monetary Fund. *Real GDP growth* [online]. 2021 [cit. 2021-12-27]. Dostupné z: [https://www.imf.org/en/search#q=poland%20gdp&sort=relevancy&f:type=\[DATA\]](https://www.imf.org/en/search#q=poland%20gdp&sort=relevancy&f:type=[DATA])

iRozhlas. *Nečasova vláda je poslední den u moci. Ušetřila, ale reformy se jí nepodařily* [online]. 2013 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/necasova-vlada-je-posledni-den-u-moci-usetrila-ale-reformy-se-ji-nepodarily_201307090828_sbartosova

KRČEK, T. *Globální ekonomická krize: Přístupy a východiska* [online]. Kancelář Poslanecké sněmovny. Srovnávací studie č. 2.117, 2020 [cit. 2021-11-17]. ISSN 2533-4131. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?lp=1>

MFČR. *CEB - Rozvojová banka Rady Evropy* [online]. 2005 [cit. 2021-06-12]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-institute/ceb-rozvojova-banka-rady-evropy-11647>

MFČR. *ČR již zavedla dluhovou brzdu do svého právního systému* [online]. 2019 [cit. 2021-06-12]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2019/cr-jiz-zavedla-dluhovou-brzdu-do-sveho-p-35236>

MFČR. *Dluhopis Republiky* [online]. 2018 [cit. 2021-06-12]. Dostupné z: <https://www.sporicidluhopisycr.cz/cs/dluhopis-republiky>

MFČR. *EIB - Evropská investiční banka* [online]. 2005 [cit. 2021-06-12]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-institute/eib-evropska-investicni-banka-11649>

MFČR. *Historie Ministerstva financí 1918-2004* [online]. 2005 [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/2005-08-17_Publikace-Historie-MF-1918-2004-komplet-v02_verze02.pdf

MFČR. *Maastrichtská kritéria* [online]. 2013 [cit. 2021-06-02]. Dostupné z: <https://www.zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/maastrichtska-kriteria>

MFČR. *Rating* [online]. 2005 [cit. 2021-06-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/rating>

MFČR. *Státní dluh klesá druhé čtvrtletí za sebou* [online]. 2021 [cit. 2021-12-27]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2021/statni-dluh-klesa-druhe-ctvrtleti-za-seb-43118>

MFČR. *Strategie financování a řízení státního dluhu České republiky na rok 2021* [online]. 2020 [cit. 2021-06-19]. ISSN 1805-7144. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Statni-dluh_2021_Strategie-financovani-a-rizeni-statniho-dluhu-CR.pdf

Ministerstvo financí - Sekce veřejné rozpočty. *Státní rozpočet 2021 v kostce kapesní příručka Ministerstva financí ČR* [online]. 2021 [cit. 2021-06-16]. ISBN 978-80-7586-046-0. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Informacni-letak_2021_Statni-rozpocet-v-kostce_v01.pdf

MUSIL, P. *Vzpomínáte? Tohle byly nejzuřivější bitvy o rozpočet* [online]. Ekonomický deník. 2015 [cit. 2021-11-19]. Dostupné z: <https://ekonomickydenik.cz/vzpominate-tohle-byly-nejzurivejsi-bitvy-o-rozpocet/>

Notes from Poland. *Poland's public debt to grow 433 billion zloty in first two years of pandemic* [online]. 2021 [cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://notesfrompoland.com/2021/04/27/polands-public-debt-to-grow-433-billion-zloty-in-first-two-years-of-pandemic/>

PICARDO, E. *The Origins of Greece's Debt Crisis* [online]. Investopedia. 2021 [cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/articles/personal-finance/061115/origins-greeces-debt-crisis.asp#:~:text=The%20Greek%20debt%20crisis%20originated,slowdown%20in%20global%20economic%20growth.>

Portugal Online. *The republic* [online]. 2021 [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://portugalonline.com/portugal/information/history/portuguese-republic>

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Předpis 484/2020 Sb.* [online]. 2020 [cit. 2021-05-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=484&r=2020>

Sejm of the Republic of Poland. *THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF POLAND OF 2nd APRIL, 1997* [online]. 1997 [cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>

Senát PČR. *Historické tisky a stenoáznamy* [online]. 2021 [cit. 2021-11-16]. Dostupné z: https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/index.php?ke_dni=16.11.2021&O=13

Statista. Bruttoinlandsprodukt (BIP) in Deutschland von 1950 bis 2020. [online]. 2021 [cit. 2021-11-30]. Dostupné z:

<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/4878/umfrage/bruttoinlandsprodukt-von-deutschland-seit-dem-jahr-1950/>

Statista. *France: National debt in relation to gross domestic product (GDP) from 2016 to 2026* [online]. 2021 [cit. 2021-12-27]. Dostupné z:

<https://www.statista.com/statistics/270357/national-debt-of-france-in-relation-to-gross-domestic-product-gdp/>

Statista. *Germany: National debt from 2016 to 2026* [online]. 2021 [cit. 2021-12-27].

Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/624198/national-debt-of-germany/>

Statista. *Germany: National debt in relation to gross domestic product (GDP) from 2016 to 2026* [online]. 2021 [cit. 2021-12-27]. Dostupné z:

<https://www.statista.com/statistics/624193/national-debt-of-germany-in-relation-to-gross-domestic-product-gdp/>

Statista. *Greece: National debt from 2016 to 2026* [online]. 2021 [cit. 2021-12-27].

Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/270409/national-debt-of-greece/>

Statista. *Greece: National debt in relation to gross domestic product (GDP) from 2016 to 2026* [online]. 2021 [cit. 2021-12-27]. Dostupné z:

<https://www.statista.com/statistics/270413/national-debt-of-greece-in-relation-to-gross-domestic-product-gdp/>

Statista. *National debt in France from 2016 to 2019, with forecasts from 2020 to 2026* [online]. 2021 [cit. 2021-12-27]. Dostupné z:

<https://www.statista.com/statistics/270360/national-debt-of-france/>

Statista. *Portugal: National debt from 2016 to 2026* [online]. 2021 [cit. 2021-12-27].

Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/270410/national-debt-of-portugal/>

Statista. *Portugal: National debt from 2016 to 2026 in relation to gross domestic product* [online]. 2021 [cit. 2021-12-27]. Dostupné z:

<https://www.statista.com/statistics/270414/national-debt-of-portugal-in-relation-to-gross-domestic-product-gdp/>

Statista. *Staatsverschuldung von Deutschland von 1950 bis 2020* [online]. 2021 [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/154798/umfrage/deutsche-staatsverschuldung-seit-2003/#professional>

VÁCHAL, A., KREJČÍ, J., POLÁČEK, D., NEUFUS, O., NEVYHOŠTĚNNÝ, J., KUNC, T., ČTK. *Před 10 lety přišel obří otřes. Globální ekonomická krize v číslech a datech* [online]. Aktuálně.cz. 2018 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z:

<https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/globalni-ekonomicka-krize-2008-v-datech-den-podni/r~5f4503acb10111e899900cc47ab5f122/>

Vláda ČR. *Historie minulých vlád* [online]. 2021 [cit. 2021-11-19]. Dostupné z:

<https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/!-zprava-vlady-o-stavu-ceske-spolecnosti---oddil-3--3-2-2130/>

Vláda ČR. *Programové prohlášení vlády Jiřího Paroubka (2005)* [online]. 2005 [cit. 2021-11-20]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/jiri-paroubek/Programove-prohlaseni-vlady-Jiriho-Paroubka_1.pdf

Vláda ČR. *Vláda Bohuslava Sobotky 2014–2017* [online]. 2017 [cit. 2021-11-20].

Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-bohuslava-sobotky-2014_2017-160956

WspieramRozwój.PL. *Historia polskiego długu publicznego* [online]. 2021 [cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://wspieramrozwoj.pl/artukul/147/polski-dlug-publiczny>

8 Seznam grafů a tabulek

8.1 Seznam grafů

Graf 1: Růst veřejného dluhu ČR v poměru k HDP.....	22
Graf 2: Schodky státních rozpočtů ČSR v mil. Kč v období 1920-1936	33
Graf 3: Schodky státních rozpočtů Protektorátu v období 1941-1944 (mld. K).....	35
Graf 4: Vývoj státního dluhu ČR v období 1993-2020.....	39
Graf 5: Vývoj státního dluhu Portugalska v období 1993-2020.....	41
Graf 6: Vývoj veřejného dluhu Francie v průběhu 20. století v poměru k HDP	43
Graf 7: Vývoj státního dluhu Francie v období 1980-1992.....	44
Graf 8: Vývoj státního dluhu Francie v období 1993-2020.....	46
Graf 9: Vývoj státního dluhu SRN v období 1950-1990.....	49
Graf 10: Vývoj státního dluhu SRN v období 1993-2020.....	51
Graf 11: Vývoj státního dluhu Polska v období 1995-2020.....	54
Graf 12: Vývoj státního dluhu Řecka v období 1980-1992.....	55
Graf 13: Vývoj státního dluhu Řecka v období 1993-2020.....	56
Graf 14: Porovnání státního dluhu států EU v poměru k HDP pro rok 2020.....	57
Graf 15: Vývoj státního dluhu v poměru k HDP za období 1995-2020.....	58
Graf 16: Změna státního dluhu v poměru k HDP v letech 1995 a 2000	59
Graf 17: Vývoj státního dluhu na obyvatele v USD za období 1995-2020.....	60
Graf 18: Predikce vývoje státního dluhu ČR	61
Graf 19: Predikce vývoje státního dluhu Portugalska.....	62
Graf 20: Predikce vývoje státního dluhu Francie.....	63
Graf 21: Predikce vývoje státního dluhu Německa.....	64
Graf 22: Predikce vývoje státního dluhu Polska.....	65
Graf 23: Predikce vývoje státního dluhu Řecka	66

8.2 Seznam tabulek

Tabulka 1: Rating kredibility ČR v roce 2021.....	24
Tabulka 2: Oficiální plán růstu státního dluhu ČR	61
Tabulka 3: Alternativní predikce růstu státního dluhu Portugalska	62
Tabulka 4: Alternativní predikce růstu státního dluhu Francie	63

Tabulka 5: Alternativní predikce růstu státního dluhu Německa	64
Tabulka 6: Alternativní predikce růstu státního dluhu Polska	65
Tabulka 7: Alternativní predikce růstu státního dluhu Řecka	66